

Bryssel den **XXX**
[...](2020) **XXX** draft

MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN

**Kommissionens tillkännagivande om nationella domstolars tillämpning av reglerna om
statligt stöd**

Utkast till kommissionens tillkännagivande om nationella domstolars tillämpning av reglerna om statligt stöd

1. INLEDNING	3
1.1. Systemet för kontroll av statligt stöd	4
1.2. Genomförandeförbudet	5
2. ALLMÄNNA PRINCIPER FÖR GENOMDRIVANDET AV REGLERNA OM STATLIGT STÖD	6
2.1. Principen om lojalt samarbete	6
2.2. Likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen tillämpade på nationella förfaranden	7
2.2.1. Talerätt	8
2.2.2. Jurisdiktion	9
2.2.3. Principen om rättskraft	9
3. KOMMISSIONENS ROLL	10
3.1. Kommissionens exklusiva behörighet	10
3.2. Kommissionens befogenheter att genomdriva reglerna om statligt stöd	11
4. DE NATIONELLA DOMSTOLARNAS ROLL	12
4.1. Avgränsning av de nationella domstolarnas behörighet vid tillämpningen av reglerna om statligt stöd	13
4.1.1. Efter ett beslut av kommissionen	13
4.1.2. Till följd av kommissionsbeslut som förklarar att stödet är förenligt med den inre marknaden	14
4.1.3. Efter ett beslut av kommissionen om att inleda förfarandet	14
4.2. De nationella domstolarnas behörighet	15
4.2.1. Bedömning av förekomsten av stöd	15
4.2.2. Bedömning av huruvida genomförandeförbudet har åsidosatts	16
4.2.2.1. Tillämpning av villkoren i gruppundantagsförordningar	16
4.2.2.2. Befintligt stöd	17
4.2.3. Skydd av enskildas rättigheter vid åsidosättande av genomförandeförbudet	18
4.2.3.1. Tillfälligt avbrytande eller avslutande av genomförandet av åtgärden	18
4.2.3.2. Återkrav	19
4.2.3.3. Interimistiska åtgärder	20
4.2.3.4. Skadeståndstalan	22
5 SAMARBETE MELLAN KOMMISSIONEN OCH NATIONELLA DOMSTOLAR	25
5.1. Kommissionens bistånd till nationella domstolar	25
5.1.1. Samarbetsformer	26
5.1.1.1. Överlämnande av upplysningar till nationella domstolar	26
5.1.1.2. Översändande av yttranden som gäller tillämpningen av reglerna om statligt stöd	28
5.1.1.3. Ingivande av amicus curiae-synpunkter	29
5.1.2. Gemensam kontaktpunkt och offentliggörande av yttranden och amicus curiae-synpunkter	

5.2 Nationella domstolars bistånd till kommissionen.....	32
6 KONSEKVENSER AV UNDERLÅTENHET ATT GENOMFÖRA REGLER OCH BESLUT OM STATLIGT STÖD.....	32
6.1 Förfaranden vid kommissionen avseende olagligt stöd.....	33
6.2 Överträdelseförfaranden	33
7 SLUTBESTÄMMELSER.....	34

1. INLEDNING

- (1) Sedan 2012 genomför Europeiska kommissionen en modernisering av det statliga stödet¹. Inom ramen för denna modernisering har kommissionen antagit ett paket med lagstiftning, riktlinjer och tillkännagivanden för bedömning av statliga stödåtgärder. Tack vare detta paket har kommissionen kunnat inrikta sin förhandsgranskning på ärenden som har störst inverkan på den inre marknaden, samtidigt som den har utvecklat ett närmare samarbete med medlemsstaterna när det gäller upprätthållandet av reglerna om statligt stöd. I detta syfte införde kommissionen fler möjligheter för medlemsstaterna att bevilja stöd utan föregående granskning från kommissionens sida genom att införa ytterligare undantag från skyldigheten att anmäla planerade statliga stödåtgärder till kommissionen. Som en följd av detta har det stödbelopp som beviljats på grundval av gruppundantag ökat². I detta sammanhang har de nationella domstolarnas roll när det gäller att säkerställa efterlevnaden av reglerna om statligt stöd blivit ännu mer framträdande.
- (2) År 2019 offentliggjorde kommissionen en studie om nationella domstolars tillämpning av regler och beslut om statligt stöd i 28 medlemsstater³ (nedan kallad *tillämpningsstudien*)⁴. I samband med tillämpningsstudien granskades över 750 nationella domar i ärenden som kan delas in i två kategorier: 1) ärenden där nationella domstolar deltar i arbetet med att dra konsekvenserna av olagligt genomförande av stöd (privat genomdrivande) och 2) ärenden där nationella domstolar deltar i genomförandet av kommissionsbeslut om återkrav (offentligt genomdrivande).
- (3) Tillämpningsstudien visade att antalet ärenden om statligt stöd riktade till nationella domstolar ökade under perioden 2007–2017. Trots denna ökning tilldelade nationella domstolar endast i sällsynta fall rättsmedel, och skadeståndsanspråk utgör en liten minoritet av ärendena. Dessutom har metoderna för samarbete mellan kommissionen och nationella domstolar, som infördes 2009 genom kommissionens tillkännagivande om nationella domstolars tillämpning av reglerna om statligt stöd (nedan kallat *2009 års*

¹ Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén – *Modernisering av det statliga stödet i EU*, COM(2012) 209 final.

² Sedan 2015 omfattar den allmänna gruppundantagsförordningen mer än 96 % av de nya stödåtgärder för vilka utgifter rapporterades för första gången. Se http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html.

³ Tillämpningsstudien genomfördes innan avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen undertecknades (den 24 januari 2020) och innan det trädde i kraft (den 1 februari 2020). Alla hänvisningar till medlemsstater i tillämpningsstudien är avsedda att även avse Förenade kungariket.

⁴ Se *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

tillkännagivande om tillämpning)⁵ och 2015 genom rådets förordning (EU) 2015/1589 (nedan kallad *procedurförordningen*)⁶, inte använts i någon större utsträckning.

- (4) Detta tillkännagivande ger nationella domstolar och andra berörda parter praktisk information om tillämpningen av reglerna om statligt stöd på nationell nivå. Dess huvudsakliga syfte är att ge nationella domstolar vägledning vid tillämpningen av dessa regler och att uppmuntra till närmare samarbete med kommissionen. I tillkännagivandet beaktas de frågor som tas upp av dessa domstolar i samband med tillämpningsstudien eller i mål som hänskjutits för förhandsavgörande till Europeiska unionens domstol (nedan kallad *domstolen*). Några exempel är samstämmigheten mellan kommissionens förfaranden och nationella domstolsförfaranden, eller de frågor som uppstår till följd av felaktig tillämpning av gruppundantagsförordningar.
- (5) Detta tillkännagivande är avsett att ge vägledning till medlemsstaternas domstolar enligt definitionen i artikel 267 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (nedan kallat *EUF-fördraget*). Det är inte bindande för de nationella domstolarna och påverkar inte deras självständighet.
- (6) Rättspraxis från tribunalen och Europeiska unionens domstol (tillsammans kallade *unionsdomstolarna*) har utvecklats sedan 2009 års tillkännagivande om tillämpning. Detta tillkännagivande beaktar denna utveckling och ersätter 2009 års tillkännagivande om tillämpning.
- (7) Tyngdpunkten i detta tillkännagivande ligger främst vid privat genomdrivande. I kommissionens tillkännagivande om återkrav av olagligt och oförenligt statligt stöd behandlas aspekter som rör offentligt genomdrivande⁷. Dessutom syftar detta tillkännagivande till att uppmuntra till närmare samarbete mellan kommissionen och nationella domstolar genom att fastställa alla tillgängliga samarbetsverktyg och hantera konsekvenserna vid överträdelser av reglerna om statligt stöd.

1.1. Systemet för kontroll av statligt stöd

- (8) Enligt artikel 107 i EUF-fördraget är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den inre marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna.
- (9) Det allmänna förbudet mot statligt stöd bygger på ett dubbelt system med förhands- och efterhandskontroller av ingripanden som involverar statligt stöd. Enligt artikel 108 i EUF-fördraget ska kommissionen fortlöpande granska alla befintliga stödprogram och bedöma varje medlemsstats planer på att bevilja nytt stöd eller ändra befintligt stöd. För att kommissionen ska kunna utföra denna granskning effektivt måste medlemsstaterna samarbeta genom att tillhandahålla all relevant information och genom att anmäla statliga stödåtgärder.

⁵ Kommissionens tillkännagivande om nationella domstolars tillämpning av reglerna om statligt stöd ([EUT C 85, 9.4.2009, s. 1](#)).

⁶Rådets förordning (EU) 2015/1589 av den 13 juli 2015 om tillämpningsföreskrifter för artikel 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (kodifiering), ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 9](#)).

⁷ [C 247, 23.7.2019, s. 1](#).

- (10) Medlemsstaterna är för det första skyldiga att till kommissionen anmäla varje åtgärd som syftar till att bevilja nytt stöd eller ändra befintligt stöd och för det andra att inte genomföra en sådan planerad åtgärd förrän kommissionen har bedömt dess förenlighet med den inre marknaden (*genomförandeförbudet*)⁸. Genomförandeförbudet enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget har direkt effekt⁹: det ger enskilda rättigheter som de kan åberopa vid nationella domstolar.
- (11) Av detta följer att genomförandet av systemet för kontroll av statligt stöd, som bestämmelsen i artikel 108.3 i EUF-fördraget utgör ett grundläggande inslag i, är en fråga för såväl kommissionen som för de nationella domstolarna, eftersom deras respektive roller kompletterar varandra men är separata. Kommissionen har exklusiv behörighet att bedöma stödåtgärders förenlighet med den inre marknaden, men det är de nationella domstolarnas uppgift att skydda enskildas rättigheter vid en eventuell överträdelse av artikel 108.3 i EUF-fördraget¹⁰.

1.2. Genomförandeförbudet

- (12) Att artikel 108.3 i EUF-fördraget är omedelbart tillämplig innebär att nationella domstolar måste vidta alla lämpliga åtgärder, i enlighet med sin nationella lagstiftning, för att hantera följderna av en överträdelse av den bestämmelsen¹¹.
- (13) För att en åtgärd ska omfattas av kraven i artikel 108.3 i EUF-fördraget måste två villkor vara uppfyllda, ett positivt och ett negativt: för det första att åtgärden utgör statligt stöd¹², för det andra att åtgärden inte uppfyller alla villkor för undantag från anmälningsskyldigheten.
- (14) Om en åtgärd inte utgör statligt stöd kan medlemsstaterna därför genomföra den utan förhandsanmälan till kommissionen. Kommissionen gav vägledning för tolkningen av begreppet statligt stöd¹³.
- (15) För det andra har kommissionen antagit gruppundantagsförfordningar – såsom den allmänna gruppundantagsförfordningen¹⁴ – som fastställer de villkor enligt vilka

⁸ Domstolens dom av den 14 november 2019, Dilly's Wellnesshotel, C-585/17, ECLI:EU:C:2019:969, punkt 54.

⁹ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 88, domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkt 22, och domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 29.

¹⁰ Domstolens dom av den 5 oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 38, domstolens dom av den 11 mars 2010, CELF och ministre de la Culture et de la Communication, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, punkt 26, domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkt 21, och domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkt 21.

¹¹ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkterna 88 och 89, och domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkterna 22 och 23.

¹² Se i detta avseende kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ([EUT C 262, 19.7.2016, s. 1](#)).

¹³ Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ([EUT C 262, 19.7.2016, s. 1](#)), meddelande från kommissionen av den 20 december 2011 om tillämpningen av Europeiska unionens regler om statligt stöd på ersättning för tillhandahållande av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse ([EUT C 8, 11.1.2012, s. 4](#)), och kommissionens tillkännagivande om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i EG-fördraget på statligt stöd i form av garantier ([EUT C 155, 20.6.2008, s. 10](#)).

stödåtgärder måste eller kan anses vara förenliga med den inre marknaden enligt artikel 107.2 eller 107.3¹⁵. Genom förordningarna om stöd av mindre betydelse¹⁶ fastställde kommissionen också de villkor enligt vilka stöd inte anses påverka handeln mellan medlemsstaterna och snedvrیدا eller hota att snedvrیدا konkurrensen¹⁷. Om en stödåtgärd uppfyller alla relevanta villkor som föreskrivs i dessa förordningar är den berörda medlemsstaten undantagen från skyldigheten att anmäla stödet till kommissionen.

- (16) För det tredje fastställde kommissionen i beslutet om statligt stöd för tjänster av allmänt ekonomiskt intresse¹⁸ och i förordningen om kollektivtrafik på järnväg och väg¹⁹ villkor för att ersättningen för allmän trafikplikt skulle anses vara förenlig med den inre marknaden i enlighet med artiklarna 106.3 och 93 i EUF-fördraget. Inte heller i dessa fall omfattas de berörda åtgärderna av genomförandeförbudet.

2. ALLMÄNNA PRINCIPER FÖR GENOMDRIVANDET AV REGLERNA OM STATLIGT STÖD

2.1. Principen om lojalt samarbete

- (17) Enligt artikel 4.3 i fördraget om Europeiska unionen²⁰ (EU-fördraget) ska medlemsstaterna hjälpa unionen att fullgöra sina uppgifter. Enligt principen om lojalt samarbete i denna artikel ska Europeiska unionen och medlemsstaterna, inom ramen för sin behörighet, bistå varandra vid utförandet av dessa uppgifter.

¹⁴ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget ([EUT L 187, 26.6.2014, s. 1](#)).

¹⁵ Enligt artikel 109 i EUF-fördraget får Europeiska unionens råd anta förordningar för tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i EUF-fördraget och fastställa vilka kategorier av stöd som är undantagna från anmälningsskyldigheten. Enligt vad som föreskrivs i artikel 108.4 i EUF-fördraget får kommissionen därefter anta förordningar om de kategorier av statligt stöd som rådet har fastställt i enlighet med artikel 109 i EUF-fördraget.

¹⁶ Kommissionens förordning (EU) nr 1407/2013 av den 18 december 2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse ([EUT L 352, 24.12.2013, s. 1](#)), kommissionens förordning (EU) nr 360/2012 av den 25 april 2012 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse som beviljas företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse ([EUT L 114, 26.4.2012, s. 8](#)), kommissionens förordning (EU) nr 1408/2013 av den 18 december 2013 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse inom jordbrukssektorn ([EUT L 352, 24.12.2013, s. 9](#)), och Kommissionens förordning (EU) nr 717/2014 av den 27 juni 2014 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på stöd av mindre betydelse inom fiskeri- och vattenbrukssektorn ([EUT L 190, 28.6.2014, s. 45](#)).

¹⁷ Sådana förordningar antas på grundval av rådets bemyndigande förordning (EU) 2015/1588 av den 13 juli 2015 om tillämpningen av artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på vissa slag av övergripande statligt stöd ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 1](#)).

¹⁸ Kommissionens beslut 2012/21/EU av den 20 december 2011 om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (delgivet med nr K(2011) 9380) ([EUT L 7, 11.1.2012, s. 3](#)).

¹⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1370/2007 av den 23 oktober 2007 om kollektivtrafik på järnväg och väg ([EUT L 315, 3.12.2007, s. 1](#)).

²⁰ [EUT C 202, 7.6.2016, s. 13](#).

- (18) Den skyldighet till ömsesidigt bistånd som följer av artikel 4.3 i EU-fördraget är även tillämplig på nationella domstolar²¹. Detta innebär att kommissionen bistår nationella domstolar när de tillämpar unionsrätten²², och omvänt hjälper de nationella domstolarna kommissionen att fullgöra sina uppgifter. De nationella domstolarna måste således vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de fullgör sina skyldigheter enligt unionsrätten och avstå från att fatta beslut som kan äventyra uppnåendet av målen i EU-fördraget och EUF-fördraget (nedan tillsammans kallade *fördragen*)²³.

2.2. Likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen tillämpade på nationella förfaranden

- (19) Domstolen har konsekvent erkänt principen om processuell autonomi vid tillämpningen av reglerna om statligt stöd²⁴. Enligt denna princip står det medlemsstaterna fritt att, i avsaknad av unionslagstiftning på området, välja hur de fullgör sina skyldigheter enligt fördragen, förutsatt att de medel som de använder inte inverkar menligt på unionsrättens tillämpningsområde och verkan. De nationella domstolarna måste därför vidta lämpliga åtgärder i enlighet med sin nationella lagstiftning för att upprätthålla ett korrekt genomförande av reglerna om statligt stöd i avsaknad av ett kommissionsbeslut om åtgärdens förenlighet²⁵.
- (20) Tillämpningen av nationell rätt får inte leda till att det blir omöjligt eller orimligt svårt för de nationella domstolarna att säkerställa efterlevnaden av artikel 108.3 i EUF-fördraget²⁶. Enligt unionsdomstolarnas rättspraxis får den tillämpliga nationella lagstiftningen inte vara mindre gynnsam än den som reglerar liknande nationella situationer (likvärdighetsprincipen) och får inte utformas på ett sådant sätt att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionsrätten (nedan kallad *effektivitetsprincipen*)²⁷.

²¹ Domstolens dom av den 22 oktober 2002, Roquette Frères, C-94/00, ECLI:EU:C:2002:603, punkt 31.

²² Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 50, och domstolens dom av den 28 februari 1991, Delimitis/Henninger Bräu, C-234/89, ECLI:EU:C:1991:91, punkt 53.

²³ Domstolens dom av den 11 september 2014, kommissionen/Tyskland, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, punkt 56, och domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 41.

²⁴ Domstolens dom av den 21 september 1983, Deutsche Milchkontor GmbH, C-205/82, ECLI:EU:C:1983:233, punkterna 22 och 23, domstolens dom av den 13 juni 2002, Nederländerna/kommissionen, C-382/99, ECLI:EU:C:2002:363, punkt 90, domstolens dom av den 11 september 2014, kommissionen/Tyskland, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, punkterna 39–42, domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 72, domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkterna 40 och 41, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 135.

²⁵ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 89.

²⁶ Domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkterna 41, 42 och 45, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkterna 138–140.

²⁷ Iakttagandet av effektivitetsprincipen ska bedömas genom en analys av de särskilda dragen i den bestämmelsen och dess roll i det aktuella förfarandet. Se i detta avseende domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkt 40.

2.2.1. Talerätt

- (21) Med tillämpning av principen om processuell autonomi tillämpar medlemsstaterna sina nationella bestämmelser om talerätt på nationella tvister om statligt stöd, förutsatt att dessa respekterar likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen.
- (22) Enligt effektivitetsprincipen bör nationella bestämmelser om enskildas talerätt och intresse av att få en sak prövad inte åsidosätta rätten till ett effektivt rättsskydd vid utövande av de rättigheter som följer av unionsrätten²⁸.
- (23) Tillämpningsstudien visade att nationella domstolar främst prövar ärenden som inlett av stödmottagarens konkurrenter, som påverkas direkt av den snedvridning av konkurrensen som uppstår till följd av genomförandet av det olagliga stödet²⁹.
- (24) En fysisk eller juridisk person kan emellertid ha ett intresse av att få saken prövad vid nationell domstol, inte endast för att undanröja den snedvridning av konkurrensen som uppstår genom olagligt genomförande av statligt stöd. De nationella domstolarna måste bedöma sökandens berättigade intresse av att få saken prövad, oberoende av om denne direkt har påverkats av den snedvridning av konkurrensen som stödåtgärden medför. Följaktligen måste de nationella domstolarna vid tillämpningen av de nationella reglerna om talerätt ta hänsyn till sin skyldighet att skydda intressena hos parter som har ett tillräckligt berättigat intresse av att väcka talan (nedan kallade *berörda parter*)³⁰.
- (25) Dessutom måste nationella domstolar beakta ytterligare faktorer vid bedömningen av tredje parts ställning och intresse i mål som rör statligt stöd som beviljats genom skatteåtgärder. Skattebetalare som är tredje parter kan endast anses ha ett intresse av att få till stånd en talan om återbetalning av en skatt som tagits ut i strid med genomförandeförbudet när den skatt som de omfattas av utgör en del av finansieringen av det olagliga statliga stödet³¹. Deras talerätt grundar sig inte på förekomsten av ett konkurrensförhållande med stödmottagaren³².
- (26) Skattebetalare som är tredje parter kan däremot inte åberopa att en stödåtgärd som undantar vissa företag eller sektorer från beskattning är olaglig för att undgå betalning av denna skatt eller för att få den återbetald. Detta är också fallet om de bedriver

²⁸ Domstolens dom av den 13 januari 2005, Streekgewest, C-174/02, ECLI:EU:C:2005:10, punkt 18.

²⁹ Se *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

³⁰ I Rumänien har till exempel varje person som påverkas av en olaglig statlig stödåtgärd talerätt i domstol. Se bilaga 3: Landsrapporter i *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 404, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>. I Lettland grundar sig dessutom talerätten direkt på artikel 108.3 i EUF-fördraget, och nationella domstolar kan således stödja sig på definitionen av berörd part i procedurförordningen för att avgöra huruvida en person har talerätt i ett mål. Se bilaga 3: Landsrapporter i *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 300, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

³¹ Det hänvisas exempelvis till fall där det olagliga stödet finansieras genom en avgift som kändan är skyldig att betala. Det förhåller sig emellertid annorlunda när tvisten inte avser en ansökan om undantag från den omtvistade skatten, utan lagenligheten av bestämmelserna om denna skatt. Se i detta avseende domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkt 25 och domstolens dom av den 26 april 2018, *ANGED*, C-233/16, ECLI:EU:C:2018:280, punkt 26.

³² Domstolens dom av den 13 januari 2005, Streekgewest, C-174/02, ECLI:EU:C:2005:10, punkt 19.

verksamhet i konkurrens med stödmottagarna³³. En sådan lösning skulle i själva verket leda till att de konkurrensbegränsande effekterna av det statliga stödet förstärks, eftersom den skulle öka antalet företag som omfattas av en skattebefrielse som utgör olagligt statligt stöd.

2.2.2. Jurisdiktion

- (27) Principen om processuell autonomi innebär att det ankommer på den nationella rättsordningen i varje medlemsstat att ange vilka domstolar som är behöriga i mål som gäller beviljande av olagligt stöd. Det innebär också att medlemsstaterna fastställer de närmare förfarandereglerna för dessa rättsliga åtgärder, under förutsättning att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iaktas³⁴.
- (28) I avsaknad av särskilda unionsrättsliga bestämmelser finns det stora skillnader i hur medlemsstaternas rättssystem är utformade. Ett fåtal medlemsstater har inrättat specialdomstolar för statligt stöd, medan andra har gett avdelningar vid befintliga domstolar exklusiv behörighet eller antagit förfaranderegler som förtydligar domstolarnas behörighet i mål som gäller offentligt och privat genomdrivande³⁵. I de flesta medlemsstater är tvistemåls- och förvaltningsdomstolar behöriga att tillämpa reglerna om statligt stöd³⁶.

2.2.3. Principen om rättskraft

- (29) Enligt principen om rättskraft kan domar som vunnit laga kraft inte längre ifrågasättas. Detta är fallet om alla rättsmedel har uttömts eller tidsfristerna för att utöva dessa rättigheter har löpt ut. Principen om rättskraft syftar till att garantera en stabil rättstillämpning och stabila rättsförhållanden samt en god rättskipning och är förankrad både i unionens rättsordning och de nationella rättsordningarna³⁷.

³³ Domstolens dom av den 10 november 2016, DTS Distribuidora de Televisión Digital/kommissionen, C-449/14 P, ECLI:EU:C:2016:848, punkterna 81 och 82, domstolens dom av den 21 december 2016, kommissionen/Aer Lingus, C-164/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, punkt 121, och domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarország, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkterna 24–28.

³⁴ Domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 72.

³⁵ Irland har till exempel gett högsta domstolens avdelning med ansvar för konkurrensförteckningen exklusiv behörighet att pröva konkurrenslagstiftningstvister, inbegripet ärenden om statligt stöd. I Italien har förvaltningsdomstolarna i landet dessutom fått nästan exklusiv behörighet att pröva mål om offentlig och privat tillämpning av reglerna om statligt stöd från och med den 19 januari 2013. Tvistemålsdomstolarna har behållit sin behörighet när det gäller vissa typer av förfaranden och anspråk. Se bilaga 3: Landsrapporter i *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 253, 263 och 264, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>. Se även *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, s. 103 och 104.

³⁶I de flesta medlemsstater är förvaltningsdomstolarna behöriga när kändanden överklagar en rättsakt från en offentlig myndighet, såsom ett beslut om återkrav eller beviljande av stöd, medan tvistemålsdomstolar är behöriga i frågor som rör återkrav av statligt stöd i samband med insolvensförfaranden eller beviljande av skadestånd. Se *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 64, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

³⁷ Domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkt 38.

- (30) Enligt principen om unionsrättens företräde³⁸ är de nationella domstolarna skyldiga att ge unionsrättsliga bestämmelser full verkan, bland annat genom att på eget initiativ underlåta att tillämpa varje motstridande nationell bestämmelse. Detta gäller även nationella bestämmelser som stadfäster principen om rättskraft³⁹.
- (31) Dessutom har unionsdomstolarnas rättspraxis begränsat principen om rättskraft på området för statligt stöd. Rättskraften kan således endast omfatta de grunder som redan uttryckligen har avgjorts – med förbehåll för kraven på likvärdighet och effektivitet – men inte frågor som hade kunnat tas upp i en tidigare talan men som inte hade väckts⁴⁰.
- (32) Principen om unionsrättens företräde hindrar också tillämpningen av principen om rättskraft från att begränsa den exklusiva befogenhet som kommissionen har enligt EUF-fördraget⁴¹. Den omständigheten att en nationell domstol har uttalat sig om en statlig stödåtgärd innan kommissionen har fattat ett beslut om samma åtgärd kan inte hindra kommissionen från att konstatera att åtgärden i fråga utgör olagligt statligt stöd. Detta gäller även om en nationell domstol som dömer i sista instans tidigare hade uteslutit en sådan slutsats.

3. KOMMISSIONENS ROLL

- (33) Syftet med det system för föregående kontroll som fastställs i artikel 108.3 i EUF-fördraget är att säkerställa att endast förenligt stöd kan genomföras⁴². För att uppnå detta mål ska genomförandet av det planerade stödet skjutas upp till dess att kommissionen har fattat ett beslut om stödets förenlighet med den inre marknaden⁴³.

3.1. Kommissionens exklusiva behörighet

- (34) Kommissionen fullgör i allmänhet sin huvuduppgift, att i två steg bedöma en stödåtgärds förenlighet. För det första bedömer kommissionen huruvida åtgärden utgör statligt stöd enligt artikel 107.1 i EUF-fördraget⁴⁴, för det andra undersöker den om åtgärden är förenlig med den inre marknaden. Det första steget, som består i att bedöma förekomsten av stöd, är en befogenhet som utövas av både kommissionen och de nationella domstolarna, eftersom dessa kan behöva fastställa om en åtgärd omfattas av

³⁸ Domstolens dom av den 5 februari 1963, Van Gend en Loos/Administratie der Belastingen, C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1, domstolens dom av den 15 juli 1964, Costa/E.N.E.L., C-6/64, ECLI:EU:C:1964:66, och domstolens dom av den 9 mars 1978, Amministrazione delle finanze dello Stato/Simmenthal, C-106/77, ECLI:EU:C:1978:49.

³⁹ Domstolens dom av den 18 juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, punkterna 60 och 61.

⁴⁰ Domstolens dom av den 18 juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, punkterna 57–59, och domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkterna 30, 42 och 43.

⁴¹ Domstolens dom av den 11 november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, punkt 44, domstolens dom av den 4 mars 2020, Buonotourist/kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, punkterna 92–96, och domstolens dom av den 4 mars 2020, CSTP Azienda della Mobilità/kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, punkterna 92–96.

⁴² Domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkt 19.

⁴³ Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkterna 25 och 26, domstolens dom av den 18 maj 2017, Fondul Proprietatea, C-150/16, ECLI:EU:C:2017:388, punkt 40, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 84.

⁴⁴ Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ([EUT C 262, 19.7.2016, s. 1](#)).

genomförandeförbudet⁴⁵ (se avsnitten 4.2.1 och 4.2.2). Det andra steget, som består i att bedöma förenligheten med den inre marknaden, omfattas av kommissionens exklusiva behörighet. Bedömningen av förenligheten måste ingå i ett beslut⁴⁶ som kan prövas av unionsdomstolarna⁴⁷.

- (35) Kommissionen kan bedöma en åtgärds förenlighet med den inre marknaden efter en preliminär granskning (om den inte hyser några tvivel om åtgärdens förenlighet med den inre marknaden)⁴⁸ eller efter ett formellt granskningsförfarande (när den hyser tvivel om åtgärdens förenlighet med den inre marknaden)⁴⁹. När kommissionen inleder ett formellt granskningsförfarande, fattar den ett beslut där den ger sina preliminära synpunkter på åtgärdens karaktär av statligt stöd och uttrycker sina tvivel om åtgärdens förenlighet med den inre marknaden (nedan kallat *beslutet om att inleda förfarandet*)⁵⁰.
- (36) Medan statusen i fråga om åtgärdens förenlighet med den inre marknaden ännu inte avgjordes under det formella granskningsförfarandet har beslutet om att inleda förfarandet vissa rättsliga konsekvenser (se avsnitt 4.1.3).
- (37) Den bedömning av statliga stödåtgärder som kommissionen gör i sina beslut begränsar de nationella domstolarnas utövande av sina befogenheter (se avsnitt 4.1). Kommissionens tidigare beslut är bindande för nationella domstolar, i den mån en nationell domstol måste följa kommissionens bedömning av förekomsten av stöd⁵¹. Omvänt gäller att om en nationell domstol fattar ett avgörande före ett kommissionsbeslut kan detta avgörande inte hindra kommissionen från att vid någon tidpunkt utöva sin exklusiva befogenhet enligt EUF-fördraget (se avsnitt 2.2.3)⁵².

3.2. Kommissionens befogenheter att genomdriva reglerna om statligt stöd

- (38) När kommissionen drar slutsatsen att den granskade åtgärden utgör olagligt och oförenligt statligt stöd, måste den för att kunna införa korrigerande åtgärder vid överträdelser av reglerna om statligt stöd, i regel anta ett slutligt beslut som avslutar den formella granskningen och förordnar om återkrav av detta stöd (nedan kallat *beslut om återkrav*)^{53 54}.

⁴⁵Domstolens dom av den 4 mars 2020, Buonotourist/kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, punkt 90.

⁴⁶ Se artiklarna 4 och 9 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 14](#)).

⁴⁷ Domstolens dom av den 19 juli 2016, Kotnik m. fl., C-526/14, ECLI:EU:C:2016:570, punkt 37.

⁴⁸ Beslut om att inte göra invändningar, procedurförordningen, artikel 4.3.

⁴⁹ Se begreppen ”positivt beslut” och ”negativt beslut” i artikel 9.3 respektive artikel 9.5 i procedurförordningen.

⁵⁰ Se artikel 4.3 och 4.4 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 14](#)).

⁵¹ Domstolens dom av den 15 september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, punkt 33.

⁵² Domstolens dom av den 4 mars 2020, Buonotourist/kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, punkterna 92–96, och domstolens dom av den 4 mars 2020, CSTP Azienda della Mobilità/kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, punkterna 92–96.

⁵³ Domstolens dom av den 14 februari 1990, Frankrike/kommissionen (”Boussac”), C-301/87, ECLI:EU:C:1990:67, punkterna 9–22. Detta utesluter inte möjligheten för kommissionen att i särskilda fall utfärda ett föreläggande om att återkräva ett stöd.

⁵⁴När kommissionen endast fastställer att statligt stöd har beviljats olagligt, utan att först ha anmälts till kommissionen enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget, förordnar den inte om återkrav av redan utbetalat stöd innan den fattar ett slutligt beslut i vilket stödet förklaras oförenligt med den inre marknaden.

- (39) Genom att anta förfaranderegler på området för statligt stöd har kommissionen kodifierat sina genomförandebefogenheter⁵⁵. Enligt artikel 16 i procedurförordningen ska kommissionen besluta om återkrav av olagligt och oförenligt stöd genom att anta ett beslut. När kommissionen genom ett beslut fastställer att en stödåtgärd är olaglig och oförenlig med den inre marknaden, har den inget utrymme för skönsmässig bedömning och måste besluta om återkrav⁵⁶, såvida detta inte strider mot en allmän princip i unionsrätten⁵⁷. Kommissionens befogenheter att besluta om återkrav omfattas dessutom av en preskriptionstid på tio år⁵⁸.
- (40) I vissa fall kan kommissionen, i enlighet med artikel 13 i procedurförordningen, efter eget gottfinnande anta provisoriska åtgärder medan den slutför förenlighetsbedömningen. Särskilt gäller att kommissionen får utfärda förelägganden om tillfälligt upphävande eller återkrav, förutsatt att ett antal villkor är uppfyllda⁵⁹ ⁶⁰. Dessa åtgärder syftar till att begränsa den skada som är förknippad med genomförandet av stödet i strid med anmälnings- och genomförandeförbudet⁶¹.

4. DE NATIONELLA DOMSTOLARNAS ROLL

- (41) Medan kommissionen måste undersöka om en stödåtgärd är förenlig med den inre marknaden, även om den har fastställt att åtgärden har genomförts i strid med artikel 108.3 i EUF-fördraget, är det de nationella domstolarnas främsta uppgift att skydda rättigheterna för enskilda som drabbats av överträdelsen i fråga⁶².
- (42) Nationella domstolar har ansvaret för att ge tredje parter ett effektivt rättsligt skydd⁶³. Deras bidrag till systemet för kontroll av statligt stöd är särskilt nödvändigt i fall där olagligt stöd beviljas, i avsaknad av ett slutligt kommissionsbeslut om samma åtgärd

⁵⁵ Domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 66, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 110.

⁵⁶ Domstolens dom av den 7 mars 2002, Italien/kommissionen, C-310/99, ECLI:EU:C:2002:143, punkt 99.

⁵⁷ Se artikel 16 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 14](#)).

⁵⁸ Se artikel 17.1 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 14](#)).

⁵⁹ Domstolens dom av den 14 februari 1990, Frankrike/kommissionen, C-301/87, ECLI:EU:C:1990:67, punkterna 19 och 20, domstolens dom av den 21 mars 1991, Italien/kommissionen, C-303/88, ECLI:EU:C:1991:136, punkt 46, och domstolens dom av den 21 mars 1990, Belgien/kommissionen, C-142/87, ECLI:EU:C:1990:125, punkterna 14–16, [upphävd av domstolen, se C-456/18 P].

⁶⁰ Om medlemsstaten underlåter att följa ett föreläggande om att avbryta utbetalningen av stöd eller ett föreläggande om återkrav har kommissionen, när den prövar ärendet i sak, rätt att väcka talan direkt vid domstolen genom att begära att domstolen ska fastställa att underlåtenheten utgör ett åsidosättande av EUF-fördraget, i enlighet med artikel 14 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 19](#)).

⁶¹ Se artikel 13.1 och 13.2 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 19](#)).

⁶² Domstolens dom av den 12 februari 2008, CELF och ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkt 38, och domstolens dom av den 21 november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkterna 11 och 12.

⁶³ Domstolens dom av den 11 december 1973, Lorenz GmbH/Föbundsrepubliken Tyskland m. fl., C-120/73, ECLI:EU:C:1973:152, punkt 8, domstolens dom av den 21 november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkt 11, och domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 39.

eller till dess att ett sådant beslut antas, samt i fall där ett förenligt stöd har beviljats i strid med genomförandeförbudet⁶⁴.

4.1. Avgränsning av de nationella domstolarnas behörighet vid tillämpningen av reglerna om statligt stöd

- (43) Nationella domstolar är behöriga att tolka och tillämpa artiklarna 107.1 och 108.3 i EUF-fördraget. Framför allt gäller att nationella domstolar, i avsaknad av ett beslut från kommissionen om samma åtgärd⁶⁵, endast är bundna av det objektiva begreppet statligt stöd när de utövar sin behörighet att bedöma förekomsten av statligt stöd.
- (44) Kommissionen bedömer också förekomsten av statligt stöd, vilket normalt är ett första steg innan den bedömer stödets förenlighet. Därför kan alla förfaranden inför kommissionen, före eller efter förfarandena vid nationella domstolar, påverka de senare⁶⁶, såsom förklaras i avsnitten 4.1.1–4.1.3.

4.1.1. Efter ett beslut av kommissionen

- (45) Nationella domstolar har begränsade befogenheter i fråga om beslut och måste följa bedömningen i dessa vad gäller förekomsten av statligt stöd. Nationella domstolar är inte heller behöriga att ogiltigförklara kommissionens beslut⁶⁷. Endast unionsdomstolarna har denna behörighet enligt artikel 263 i EUF-fördraget⁶⁸.
- (46) Om en nationell domstol hyser tvivel om tolkningen eller giltigheten av ett kommissionsbeslut, kan den begära klargöranden från kommissionen (se avsnitt 5.1) eller, beroende på omständigheterna, får eller måste⁶⁹ den hänskjuta en fråga till domstolen i enlighet med artikel 267 i EUF-fördraget⁷⁰.

⁶⁴ För de nationella domstolarnas roll i det offentliga genomdrivandet av statligt stöd, se meddelandet från kommissionen – *Kommissionens tillkännagivande om återkrav av olagligt och oförenligt statligt stöd* ([EUT C 247, 23.7.2019, s. 1](#)).

⁶⁵ Se även tribunalens dom av den 20 juni 2019, A&O hostel and hotel Berlin/kommissionen, T-578/17, ECLI:EU:T:2019:437, punkt 72.

⁶⁶ Domstolens dom av den 4 mars 2020, CSTEP Azienda della Mobilità/kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, punkterna 92 och 93, och domstolens dom av den 4 mars 2020, Buonotourist/kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, punkt 96.

⁶⁷ Domstolens dom av den 22 oktober 1987, Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost, C-314/85, ECLI:EU:C:1987:452, punkt 20.

⁶⁸ Domstolens dom av den 21 februari 1991, Zuckerfabrik Süderdithmarschen och Zuckerfabrik Soest/Hauptzollamt Itzehoe och Hauptzollamt Paderborn, C-143/88 and C-92/89, ECLI:EU:C:1991:65, punkt 23, domstolens dom av den 9 november 1995, Atlanta Fruchthandels-gesellschaft m.fl. (I)/Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft, C-465/93 P, ECLI:EU:C:1995:369, punkt 51, och domstolens dom av den 18 juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, punkt 53.

⁶⁹ På grundval av artikel 267 i EUF-fördraget är en nationell domstol vars beslut inte kommer att bli föremål för omprövning under vissa omständigheter skyldig att begära ett förhandsavgörande från domstolen. Om det är möjligt att utifrån befintlig rättspraxis dra klara slutsatser om tolkningen av unionsrätten eller om rättspraxis inte ger något utrymme för rimliga tvivel, är en domstol mot vars beslut det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning inte skyldig att hänskjuta ärendet till domstolen för ett förhandsavgörande, även om domstolen har rätt att göra det. Se domstolens dom av den 6 oktober 1982, CILFIT/Ministero della Sanità, C-283/81, ECLI:EU:C:1982:335, punkterna 14–20, domstolens dom av den 11 september 2008, Unión General de Trabajadores de La Rioja, C-428/06 till C-434/06, ECLI:EU:C:2008:488, punkterna 42 och 43, domstolens dom av den 28 juli 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, ECLI:EU:C:2016:603, punkterna 47–50, och domstolens dom av den 15 september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, punkt 40,

4.1.2. Till följd av kommissionsbeslut som förklarar att stödet är förenligt med den inre marknaden

- (47) Ett slutligt kommissionsbeslut om erkännande av ett olagligt stöds förenlighet efter det att det har beviljats gör inte de åtgärder som innebär att stödet genomförs giltiga i efterhand, när de antagits i strid med genomförandeförbudet i EUF-fördraget.
- (48) I detta sammanhang måste de nationella domstolarna tillförsäkra enskilda att följderna av en överträdelse av genomförandeförbudet beaktas fullt ut⁷¹. Dessa slutsatser avser i synnerhet giltigheten av de rättsakter genom vilka stödet genomförs och återkrav av ekonomiskt stöd som beviljats i strid med genomförandeförbudet, i enlighet med nationell rätt.
- (49) Härav följer att när en tredje part vid en nationell domstol begär att de fördelar som är knutna till ett förtida genomförande av stödet ska elimineras, ska domstolen bifalla dess talan även om kommissionen redan har förklarat att stödet i fråga är förenligt med den inre marknaden. Varje annan tolkning skulle göra det möjligt för medlemsstaterna att bortse från bestämmelserna i EUF-fördraget och därmed beröva dessa deras ändamålsenliga verkan⁷².

4.1.3. Efter ett beslut av kommissionen om att inleda förfarandet

- (50) Det förhåller sig annorlunda när kommissionen med stöd av artikel 108.2 i EUF-fördraget endast har inlett ett granskningsförfarande avseende en stödåtgärd som har anhängiggjorts vid en nationell domstol. I beslutet om att inleda förfarandet uttrycker kommissionen i princip tvivel om huruvida en stödåtgärd är förenlig med den inre marknaden. Även om dessa tvivel i allmänhet rör stödets förenlighet, är bedömningen av förekomsten av stöd preliminär och bygger på en första granskning av åtgärden i fråga⁷³.
- (51) Enligt artikel 4.3 i EU-fördraget ska de nationella domstolarna beakta den rättsliga situation som följer av de pågående förfarandena vid kommissionen, även om den är preliminär.
- (52) Detta innebär att medan granskningsförfarandet pågår, har beslutet om att inleda förfarandet i sig rättsliga följder som de nationella domstolarna måste dra. Efter ett beslut om att inleda förfarandet kan en nationell domstol inte slå fast att denna åtgärd inte utgör stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget, då detta skulle äventyra den ändamålsenliga verkan av artikel 108.3 i EUF-fördraget⁷⁴.

domstolens dom av den 4 oktober 2018, kommissionen/Frankrike (förhandsbetalning), C-416/17, ECLI:EU:C:2018:811, punkt 108 och följande.

⁷⁰ Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkterna 50 och 51, och domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 44.

⁷¹ Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 30, domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 89, domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarország, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkt 23, och domstolens dom av den 13 december 2018, Rittinger m. fl., C-492/17, ECLI:EU:C:2018:1019, punkt 42.

⁷² Domstolens dom av den 19 december 2019, Arriva Italia m. fl., C-385/18, ECLI:EU:C:2019:1121, punkt 85.

⁷³ Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkterna 37–40.

⁷⁴ Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 38.

- (53) I detta syfte ankommer det på de nationella domstolarna att besluta om lämpliga åtgärder för att avhjälpa det olagliga genomförandet av stödet till dess att kommissionen har fattat ett slutgiltigt beslut. De nationella domstolarna får besluta att genomförandet av åtgärden i fråga ska avbrytas och att de belopp som redan har betalats ut ska återkrävas. De kan också besluta om andra provisoriska åtgärder för att skydda både de berörda parternas intressen och den ändamålsenliga verkan av kommissionens beslut om att inleda förfarandet⁷⁵.
- (54) Dessutom kan de nationella domstolarna inte bara vilandeförklara målet till dess att kommissionen har fattat ett slutgiltigt beslut⁷⁶. Ett beslut om att vilandeförklara ett mål skulle i praktiken ha samma verkan som ett beslut att avslå en ansökan om interimistiska åtgärder, och skulle innebära att den olagliga fördelen bibehålls under den period då genomförandet av stödet är förbjudet.

4.2. De nationella domstolarnas behörighet

- (55) Såsom anges i punkterna 11–13 måste nationella domstolar fastställa om statligt stöd har beviljats i enlighet med artikel 108.3 i EUF-fördraget inom de gränser som fastställs i kommissionens exklusiva befogenhet att bedöma stödets förenlighet och eventuella tidigare kommissionsbeslut om samma åtgärd.
- (56) De nationella domstolarna gör sin bedömning i två steg: för det första bedömer de åtgärdens karaktär för att fastställa om den utgör statligt stöd enligt artikel 107.1 i EUF-fördraget, för det andra måste de nationella domstolarna, om de finner att åtgärden utgör statligt stöd, avgöra om åtgärden omfattas av genomförandeförbudet. Om nationella domstolar konstaterar att genomförandeförbudet har åsidosatts måste de vidta lämpliga åtgärder för att skydda rättigheterna för enskilda som påverkas av en sådan överträdelse.

4.2.1. Bedömning av förekomsten av stöd

- (57) För att det ska kunna fastställas att stödet har genomförts på ett olagligt sätt krävs ett preliminärt konstaterande av att det föreligger ett statligt stöd. Unionsdomstolarna har bekräftat att de nationella domstolarna, liksom kommissionen, är behöriga att tolka begreppet statligt stöd⁷⁷.
- (58) För att fastställa förekomsten av statligt stöd måste ofta en rad komplexa frågor bedömas (se punkt 14). I sitt tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i

⁷⁵Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkterna 41–43.

⁷⁶ Domstolens dom av den 11 mars 2010, CELF och Ministre de la Culture et de la Communication, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, punkt 31 och följande, och domstolens beslut av den 4 april 2014, Flughafen Lübeck, C-27/13, ECLI:EU:C:2014:240, punkt 30.

⁷⁷Domstolens dom av den 22 mars 1977, Steinike & Weinlig, C-78/76, ECLI:EU:C:1977:52, punkt 14, domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 49, domstolens dom av den 21 november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkt 10, domstolens dom av den 18 juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, punkt 50, och domstolens dom av den 5 oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 39.

artikel 107.1 i EUF-fördraget⁷⁸ har kommissionen utfärdat detaljerade riktlinjer för att bistå nationella domstolar.

- (59) Om det uppstår tvivel om förekomsten av inslag av statligt stöd kan nationella domstolar be kommissionen att avge ett yttrande (se avsnitt 5.1.1.2). Nationella domstolar har också möjlighet eller skyldighet att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen enligt artikel 267 i EUF-fördraget.

4.2.2. Bedömning av huruvida genomförandeförbudet har åsidosatts

- (60) I samband med bedömningen av huruvida en stödåtgärd omfattas av genomförandeförbudet måste de nationella domstolarna överväga om åtgärden omfattas av ett av undantagen från anmälningsskyldigheten (se avsnitt 1.2). De nationella domstolarna bedömer i synnerhet om den berörda åtgärden uppfyller kriterierna i en gruppundantagsförordning eller utgör befintligt stöd.
- (61) Om en stödåtgärd uppfyller samtliga villkor i en gruppundantagsförordning är den undantagen från kravet på förhandsanmälan till kommissionen och förenlig med den inre marknaden.
- (62) När det gäller ”befintligt stöd” fastställs i procedurförordningen de omständigheter under vilka stöd ska betraktas som befintligt för att ge medlemsstaterna och stödmottagarna rättslig säkerhet⁷⁹. Till följd av utvecklingen av politiken för statligt stöd kan vissa åtgärder som inte utgjorde nytt stöd när de infördes sedan dess ha blivit olagliga. När en åtgärd som utgör statligt stöd omfattas av kategorin befintligt stöd behöver den inte anmälas av medlemsstaten, men ska fortfarande granskas av kommissionen.

4.2.2.1. Tillämpning av villkoren i gruppundantagsförordningar

- (63) Medlemsstaterna kan åberopa att en åtgärd undantas från anmälningsskyldigheten om den uppfyller de allmänna och särskilda villkor som anges i gruppundantagsförordningar. Om en medlemsstat genomför en stödåtgärd som inte uppfyller alla villkor i det tillämpliga gruppundantaget utan att först ha anmält till kommissionen, är genomförandet av stödet dock olagligt.
- (64) De anmälnings- och genomförandeskyldigheter som följer av EUF-fördraget är inte endast bindande för nationella domstolar utan också för alla administrativa organ i medlemsstaterna⁸⁰.
- (65) När nationella domstolar bedömer om en statlig stödåtgärd har genomförts på ett lagligt sätt måste de kontrollera om villkoren i en gruppundantagsförordning var uppfyllda för att fastställa att åtgärden var undantagen från anmälningsskyldigheten. Domstolen har definierat räckvidden av de nationella domstolarnas behörighet när den fastställer huruvida villkoren i den allmänna gruppundantagsförordningen har tillämpats korrekt⁸¹,

⁷⁸ [EUT C 262, 19.7.2016, s. 1.](#)

⁷⁹ Procedurförordningen, artiklarna 21–23.

⁸⁰ domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkterna 90–92.

⁸¹ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 101, och domstolens dom av den 29 juli 2019, BMW/kommissionen, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, punkt 151.

det vill säga i vilken utsträckning de nationella domstolarna kan tolka dess bestämmelser.

- (66) Antagandet av gruppundantagsförordningar syftar inte till att överföra bedömningen av huruvida statligt stöd är förenligt med den inre marknaden till medlemsstaterna, utan den förblir kommissionens exklusiva behörighet⁸². Bedömningen av en specifik stödåtgärds förenlighet med andra kriterier än de som anges i den relevanta gruppundantagsförordningen skulle kräva en komplex bedömning, vilket är kommissionens exklusiva behörighet⁸³. Det ankommer emellertid på de nationella domstolarna att kontrollera om de nationella myndigheterna har beviljat stöd som helt uppfyller de allmänna och särskilda villkoren i den tillämpliga gruppundantagsförordningen, som ska tolkas restriktivt.
- (67) Om stöd har genomförts enligt en gruppundantagsförordning utan att alla tillämpliga villkor är uppfyllda, kan stödmottagaren vid den tidpunkten inte ha berättigade förväntningar på att stödet beviljades på ett lagligt sätt⁸⁴. De nationella myndigheterna har inte befogenhet att fatta slutliga beslut i vilka det konstateras att det inte föreligger någon skyldighet att anmäla stödet⁸⁵.

4.2.2.2. *Befintligt stöd*

- (68) Såsom anges i punkt 62 omfattas befintligt stöd, i motsats till nytt stöd, inte av anmälningsskyldigheten. Om en nationell domstol konstaterar att en åtgärd utgör befintligt stöd, kan den inte pröva den. Det ankommer nämligen uteslutande på kommissionen att bedöma om ett befintligt stöd fortfarande är förenligt med den inre marknaden och att föreslå lämpliga åtgärder om en stödordning inte längre är förenlig. Vid tillämpningen av reglerna om statligt stöd är nationella domstolar begränsade till att bedöma om en stödåtgärd utgör befintligt stöd i den mening som avses i artikel 108.1 i EUF-fördraget.
- (69) Fördragen ger ingen vägledning om huruvida en stödåtgärd ska klassificeras som befintligt stöd. De omständigheter under vilka stöd ska betraktas som befintligt definieras i procedurförordningens bestämmelser⁸⁶. Procedurförordningen innehåller dock inte någon bestämmelse om nationella domstolars befogenheter och skyldigheter, vilka fortfarande regleras av bestämmelserna i EUF-fördraget såsom de tolkats av domstolen⁸⁷.
- (70) I artikel 17.1 i procedurförordningen fastställs till exempel att kommissionens befogenheter att besluta om återkrav av stöd omfattas av en preskriptionstid på tio år,

⁸² Domstolens dom av den 29 juli 2019, BMW/kommissionen, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, punkterna 132 och 133, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 67.

⁸³ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 68.

⁸⁴ Domstolens dom av den 15 december 2005, Unicredito Italiano, C-148/04, ECLI:EU:C:2005:774, punkt 104, domstolens dom av den 19 mars 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, punkt 77, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 104.

⁸⁵ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 101, och domstolens dom av den 29 juli 2019, BMW/kommissionen, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, punkt 151.

⁸⁶ Procedurförordningen, artikel 1 b och artikel 17.3.

⁸⁷ Domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 66, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 110.

medan det i punkt 3 i den artikeln föreskrivs att "[v]arje stöd för vilket preskriptionstiden har löpt ut ska betraktas som befintligt stöd".

- (71) I detta sammanhang innehåller den tioåriga preskriptionstiden inte någon allmän princip, enligt vilken nytt stöd blir befintligt stöd efter det att denna period har löpt ut⁸⁸. Preskriptionstiden på tio år kan inte tillämpas på nationella förfaranden ens analogt⁸⁹, eftersom återkravet sker i enlighet med de regler som föreskrivs i tillämplig nationell rätt.

4.2.3. Skydd av enskildas rättigheter vid åsidosättande av genomförandeförbudet

- (72) För att skydda enskildas rättigheter mot olagligt genomförande av statligt stöd kan nationella domstolar anta olika typer av rättsmedel beroende på situationen. De kan till exempel besluta att skjuta upp eller avsluta genomförandet av åtgärden (avsnitt 4.2.3.1), besluta om återkrav av redan utbetalade belopp (avsnitt 4.2.3.2) eller vidta andra provisoriska åtgärder för att på annat sätt skydda de berörda parternas intressen (avsnitt 4.2.3.3)⁹⁰. Slutligen kan de bli ombedda att uttala sig om ersättning för skador som tredje part lidit till följd av olagligt genomförande av det statliga stödet (avsnitt 4.2.3.4). Under alla omständigheter måste de nationella domstolarna ge enskilda garantier för att alla lämpliga åtgärder kommer att vidtas, i enlighet med deras nationella lagstiftning, för att hantera konsekvenserna av överträdelsen av artikel 108.3 i EUF-fördraget⁹¹.

4.2.3.1 Tillfälligt avbrytande eller avslutande av genomförandet av åtgärden

- (73) Om en statlig myndighet ännu inte har genomfört en statlig stödåtgärd som beviljats i strid med artikel 108.3 i EUF-fördraget, måste de nationella domstolarna förhindra genomförandet, antingen genom att tillfälligt avbryta åtgärden eller genom att avsluta den.
- (74) Unionsrätten ålägger inte de nationella domstolarna att med nödvändighet dra en viss slutsats, när det gäller giltigheten av den rättsakt genom vilken det olagliga statliga stödet beviljas. Det krävs endast att de vidtar effektiva åtgärder för att förhindra att det olagliga stödet betalas ut till stödmottagaren. Det kan dock finnas situationer enligt nationell lagstiftning, där ett uppskjutande av det olagliga genomförandet av åtgärden kan uppnås genom ogiltigförklaring av beviljandeakten⁹².
- (75) Följaktligen kan nationella domstolar ogiltigförklara det avtal genom vilket stödet beviljas, ogiltigförklara beslutet om beviljande av stöd eller skjuta upp dess

⁸⁸ Tribunalens dom av den 30 april 2002, Government of Gibraltar/kommissionen, T-195/01 och T-207/01, ECLI:EU:T:2002:111, punkt 130.

⁸⁹ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkterna 108 och 109, och domstolens dom av den 30 april 2020, Nelson Antunes da Cunha, C-627/18, ECLI:EU:C:2020:321, punkt 33.

⁹⁰ Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 43, och domstolens dom av den 21 december 2016, kommissionen/Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, ECLI:EU:C:2016:971, punkt 29.

⁹¹ Domstolens dom av den 3 mars 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, punkt 23, och domstolens dom av den 19 december 2019, Arriva Italia m. fl., C-385/18, ECLI:EU:C:2019:1121, punkt 84.

⁹² Se domstolens dom av den 8 december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, punkterna 44–47.

genomförande (till exempel när stödet beviljas i form av tillträde till en anläggning eller tjänst).

- (76) När stödet beviljas i delbetalningar bör de nationella domstolarna besluta om inställande av framtida utbetalningar.

4.2.3.2 Återkrav

- (77) När det olagliga stödet redan har betalats ut till stödmottagaren måste de nationella domstolarna i princip, i avsaknad av ett kommissionsbeslut som förklarar stödet förenligt med den inre marknaden, förordna om fullständig återbetalning av det olagligt beviljade beloppet⁹³. Avskaffandet av stöd genom återkrav är en logisk följd av dess olaglighet⁹⁴.
- (78) För att återställa den situation som rådde innan stödet beviljades måste de nationella domstolarna helt upphäva den fördel som olagligen beviljats mottagaren. En sådan fördel omfattar både själva stödet (nedan kallat *kapitalbeloppet*) och den uteblivna betalningen av den ränta som företaget skulle ha betalat om det hade varit tvunget att låna stödbeloppet på marknaden under den period då olagligheten varade, genom att den uteblivna räntebetalningen ledde till en förbättring av företagets konkurrensposition medan den perioden varade ("ränta på rättsstridigt statligt stöd")⁹⁵. Därför måste de nationella domstolarna förordna om återbetalning av både kapitalbeloppet och den olagliga räntan.
- (79) Om det finns parallella förfaranden inför en nationell domstol och vid kommissionen, och om kommissionen förklarar stödet oförenligt, bör den nationella domstolen verkställa kommissionens beslut i enlighet med dess bestämmelser⁹⁶.
- (80) Om kommissionen förklarar stödet förenligt, är medlemsstaterna enligt unionsrätten endast skyldiga att återkräva den olagliga räntan för den period då stödet är olagligt⁹⁷, som löper från det att stödet betalas ut till dess att det förklaras vara förenligt. Kommissionens beslut får inte till följd att genomförandeåtgärder som vidtagits i strid med artikel 108.3 i EUF-fördraget regleras retroaktivt⁹⁸.

⁹³ Domstolens dom av den 21 juli 2005, Xunta de Galicia, C-71/04, ECLI:EU:C:2005:493, punkt 49, domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkterna 40 och 68, domstolens dom av den 21 november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkt 12, och domstolens dom av den 8 december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, punkt 43.

⁹⁴ Domstolens dom av den 21 december 2016, kommissionen/Aer Lingus, C-164/15 P och C-165/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, punkt 116, domstolens dom av den 19 mars 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, punkt 70, och domstolens dom av den 8 december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, punkt 33.

⁹⁵ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 132, och domstolens dom av den 8 december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, punkt 39.

⁹⁶ Se i detta avseende meddelandet från kommissionen – *Kommissionens tillkännagivande om återkrav av olagligt och oförenligt statligt stöd* ([EUT C 247, 23.7.2019, s. 1](#)).

⁹⁷ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 134.

⁹⁸ Domstolens dom av den 12 februari 2008, CELF och ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkt 40, domstolens dom av den 19 mars 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, punkt 76, och domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 59.

- (81) Om ett kommissionsbeslut som förklarar åtgärden förenlig ogiltigförklaras, kan denna åtgärd inte anses vara godkänd av kommissionen. Om den utgör statligt stöd anses dess genomförande vara olagligt⁹⁹. När en talan om ogiltigförklaring har väckts, har mottagaren inte heller rätt att åberopa några berättigade förväntningar på att stödet var lagenligt¹⁰⁰.
- (82) Vid beräkningen av den olagliga räntan är varken artikel 16.2 i procedurförordningen eller artiklarna 9 och 11 i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004¹⁰¹ tillämpliga på en medlemsstats återkrav av olagligt stöd i avsaknad av ett kommissionsbeslut om återkrav. I sådana fall måste myndigheterna i den berörda medlemsstaten beräkna den olagliga räntan i enlighet med tillämpliga bestämmelser i nationell rätt, förutsatt att två villkor är uppfyllda. För det första måste dessa regler respektera likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen (se avsnitt 2.2), och för det andra ska den olagliga räntan beräknas till en räntesats som motsvarar den räntesats som skulle ha tillämpats om stödmottagaren hade varit tvungen att låna det aktuella stödbeloppet på marknaden under denna period¹⁰².
- (83) När det gäller preskriptionstiden för nationella domstolars behörighet att besluta om återkrav, har unionsdomstolarna slagit fast att den preskriptionstid på tio år som föreskrivs i procedurförordningen endast är tillämplig på kommissionen¹⁰³. Så länge som nationella förfaranden föreskriver en längre preskriptionstid, måste en nationell domstol besluta om återkrav av stöd som beviljats i strid med genomförandeförbudet, även efter det att preskriptionstiden för kommissionen har löpt ut. Nationella preskriptionstider som är kortare än de tio åren är också bindande för nationella domstolar, såvida det inte finns ett kommissionsbeslut om återkrav¹⁰⁴. Om kommissionen antar ett beslut om återkrav, kan medlemsstaterna inte motivera sin underlåtenhet att genomföra beslutet på grundval av krav i nationell lagstiftning, såsom nationella preskriptionstider¹⁰⁵.

4.2.3.3 Interimistiska åtgärder

- (84) Som en del av sina skyldigheter enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget är de nationella domstolarna skyldiga att vidta interimistiska åtgärder, när detta är lämpligt för att skydda enskildas rättigheter och den direkta effekten av artikel 108.3 i EUF-

⁹⁹ Domstolens dom av den 12 februari 2008, CELF och ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkt 63.

¹⁰⁰ Domstolens dom av den 12 februari 2008, CELF och ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkt 68.

¹⁰¹ Kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 av den 21 april 2004 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget ([EUT L 140, 30.4.2004, s. 1](#)).

¹⁰² Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 141.

¹⁰³ Domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 61.

¹⁰⁴ Domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkterna 71–75.

¹⁰⁵ Domstolens dom av den 20 mars 1997, Land Rheinland-Pfalz/Alcan Deutschland, C-24/95, ECLI:EU:C:1997:163, punkterna 34–37, domstolens dom av den 29 mars 2012, kommissionen/Italien, C-243/10, ECLI:EU:C:2012:182, punkt 35, och domstolens dom av den 30 april 2020, Nelson Antunes da Cunha, C-627/18, ECLI:EU:C:2020:321, punkt 60.

fördraget¹⁰⁶. Nationella domstolar antar dessa åtgärder, som syftar till att tillfälligt undanröja stödets konkurrensbegränsande effekter¹⁰⁷, i enlighet med deras nationella lagstiftning, förutsatt att villkoren för likvärdighet och effektivitet är uppfyllda (avsnitt 2.2).

- (85) Nationella domstolar kan välja att vidta interimistiska åtgärder om olagligt stöd redan har betalats ut¹⁰⁸ eller kommer att betalas ut. I det första fallet kan nationella domstolar antingen besluta om återbetalning av stödet med olaglig ränta eller om provisorisk överföring av stödet på ett spärrat konto, detta inklusive ränta för perioden mellan genomförandet av stödet och utbetalningen av stödet. Dessa alternativ säkerställer att den fördel som är kopplad till det olagliga stödet inte längre står till stödmottagarens förfogande. Om det finns en risk för överhängande utbetalning av stödet, kan domstolen utfärda ett interimistiskt beslut om att förhindra utbetalning av det förmodat olagliga stödet till dess att ärendet har avgjorts i sak¹⁰⁹.
- (86) På samma sätt kan den nationella domstolen, om den vill avvakta utgången av kommissionens bedömning av förenligheten innan den fattar ett slutligt avgörande, vidta lämpliga interimistiska åtgärder. Att kommissionen håller på att undersöka ett ärende innebär inte att den nationella domstolen befrias från sin skyldighet att skydda enskildas rättigheter enligt artikel 108.3¹¹⁰.
- (87) Nationella domstolar är skyldiga att vidta interimistiska åtgärder om vissa villkor är uppfyllda: i) Det råder inget tvivel om förekomsten av statligt stöd. ii) Stödet håller på att genomföras eller har genomförts. iii) Inga exceptionella omständigheter har konstaterats som skulle göra återkrav olämpligt¹¹¹.

¹⁰⁶ Domstolens dom av den 21 november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkt 12, domstolens dom av den 21 december 2016, kommissionen/Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, ECLI:EU:C:2016:971, punkt 29, domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 52, och domstolens dom av den 5 oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 46.

¹⁰⁷ Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 52, och domstolens dom av den 5 oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 46.

¹⁰⁸ Ett intressant franskt domstolsbeslut efter ett negativt beslut från kommissionen rapporterades i tillämpningsstudien: för att kompensera för den automatiska suspensiva verkan av ett överklagande av beslutet om återkrav ålade den nationella domstolen stödmottagaren att betala in de belopp som skulle betalas på ett spärrat konto. Domstolen har därvid använt sig av en bestämmelse i fransk rätt enligt vilken en provisorisk betalning är möjlig i fall där betalningsskyldigheten inte på allvar kan ifrågasättas. Se bilaga 3: Landsrapporter i *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 156, sammanfattning av målet FR8: *Cour administrative d'appel de Bordeaux*, 10 december 2015, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

¹⁰⁹ Domstolens dom av den 26 oktober 2016, DEI and Commission/Alouminion tis Ellados, C-590/14 P, ECLI:EU:C:2016:797, punkt 101.

¹¹⁰ Nationella domstolar kan också välja att vidta interimistiska åtgärder i väntan på ett yttrande eller information från kommissionen, eller en dom från en högre nationell domstol eller från unionsdomstolarna.

¹¹¹ Domstolens dom av den 11 mars 2010, CELF och ministre de la Culture et de la Communication, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, punkt 36, och tribunalens beslut av den 3 mars 2015, Gemeente Nijmegen/kommissionen, T-251/13, ECLI:EU:T:2015:142, punkt 45.

4.2.3.4 Skadeståndstalan

- (88) Som en del av sin roll enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget kan nationella domstolar också vara skyldiga att pröva skadeståndsanspråk för skador som åsamkats tredje parter genom olagligt statligt stöd. Om talan bifalls, ger sådana krav sökandena direkt ekonomisk ersättning för den skada de lidit.
- (89) Domstolen har vid upprepade tillfällen slagit fast att berörda tredje parter kan väcka skadeståndstalan vid nationella domstolar i enlighet med nationell lagstiftning¹¹², vilket bör vara förenligt med likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen (se avsnitt 2.2). Följaktligen varierar de rättsliga grunder som sökandena tidigare har åberopat avsevärt mellan medlemsstaterna.
- (90) Oberoende av möjligheten att yrka skadestånd enligt nationell lagstiftning kan överträdelser av genomförandeförbudet i princip leda till skadeståndsanspråk på grundval av domstolens rättspraxis¹¹³ i målen *Francovich*¹¹⁴ och *Brasserie du Pêcheur*¹¹⁵ *Justice*. Denna rättspraxis bekräftar att medlemsstaterna ska ersätta individer för skador och förluster som de drabbats av på grund av en överträdelse av unionsrätten för vilken ansvaret åligger staten¹¹⁶. Ett sådant ansvar föreligger i följande fall: i) Den överträdade rättsregeln är avsedd att ge enskilda rättigheter. ii) Överträdelsen är tillräckligt allvarlig. iii) Det finns ett direkt orsakssamband mellan brottet mot medlemsstatens skyldighet och den skada som de skadelidande parterna lidit¹¹⁷.
- (91) De två första kraven kommer vanligen att vara uppfyllda i förhållande till artikel 108.3 i EUF-fördraget. Domstolen har bekräftat att denna bestämmelse ger enskilda rättigheter och klargjort att skyddet av dessa rättigheter är de nationella domstolarnas verkliga roll¹¹⁸.

¹¹² Domstolens dom av den 12 februari 2008, *CELF och ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkt 55, domstolens dom av den 5 oktober 2006, *Transalpine Ölleitung in Österreich*, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 56, domstolens dom av den 11 juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 75, och domstolens dom av den 23 januari 2019, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 56.

¹¹³ Domstolens dom av den 13 juni 2006, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, ECLI:EU:C:2006:391, punkt 41.

¹¹⁴ Domstolens dom av den 19 november 1991, *Francovich och Bonifaci/Italien*, C-6/90 och C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428.

¹¹⁵ Domstolens dom av den 5 mars 1996, *Brasserie du pêcheur/Bundesrepublik Deutschland och The Queen mot Secretary of State for Transport, ex parte Factortame and Others*, C-46/93 och C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, punkt 51.

¹¹⁶ Domstolens dom av den 19 november 1991, *Francovich och Bonifaci/Italien*, C-6/90 och C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428, punkterna 31–37, och domstolens dom av den 5 mars 1996, *Brasserie du pêcheur/Bundesrepublik Deutschland och The Queen mot Secretary of State for Transport, ex parte Factortame and Others*, C-46/93 och C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, punkt 31.

¹¹⁷ Domstolens dom av den 13 juni 2006, *Fallimento Traghetti del Mediterraneo*, C-173/03, ECLI:EU:C:2006:391, punkt 45.

¹¹⁸ Domstolens dom av den 21 november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkterna 12–14, domstolens dom av den 21 oktober 2003, *van Calster och Cleeren*, C-261/01 och C-262/01, ECLI:EU:C:2003:571, punkt 53, och domstolens dom av den 12 februari 2008, *CELF och ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkt 38.

- (92) Eftersom medlemsstaternas myndigheter i princip är skyldiga att anmäla statliga stödåtgärder innan de genomförs, kommer på samma sätt överträdelsen av artikel 108.3 i EUF-fördraget i de flesta fall att vara tillräcklig för att fastställa förekomsten av en allvarlig överträdelse enligt unionsdomstolarnas rättspraxis. Vid förekomst av statligt stöd kan medlemsstaternas myndigheter normalt inte hävda att genomförandeförbudet varit okänt för dem, eftersom det finns tillräcklig rättspraxis och vägledning från kommissionen om tillämpningen av artiklarna 107.1 och 108.3 i fördraget. I tveksamma fall och av rättssäkerhetsskäl kan medlemsstaterna alltid anmäla åtgärden till kommissionen¹¹⁹.
- (93) Det tredje kravet, att överträdelsen av unionsrätten måste ha orsakat den rättssökande en faktisk och säker ekonomisk skada, kan uppfyllas på olika sätt. I tillämpningsstudien påpekades att nationella domstolar sällan har beviljat skadestånd, eftersom deras främsta uppgift är att fastställa orsakssambandet mellan skadan och det olagliga stödet¹²⁰.
- (94) Sökande hävdar ofta att stödet var den direkta orsaken till en utebliven vinst. När nationella domstolar ställs inför sådana yrkanden bör de beakta följande omständigheter:
- (a) På grund av unionsrättens krav på likvärdighet och effektivitet får det i nationell lagstiftning inte finnas en bestämmelse som utesluter att en medlemsstat kan vara ansvarig för förlorade intäkter¹²¹. Om nationell rätt innehåller ett sådant undantag bör den nationella domstolen inte tillämpa denna bestämmelse när det gäller skadeståndsanspråk på grund av överträdelse av artikel 108.3 i EUF-fördraget.
 - (b) Det blir lättare att fastställa det faktiska beloppet för utebliven vinst om det olagliga stödet har gjort det möjligt för stödmottagaren att vinna ett kontrakt eller en särskild affärsmöjlighet från käranden och stödmottagaren redan har genomfört det.
 - (c) Mer komplicerad skadebestämning krävs om stödet endast leder till en förlust av marknadsandelar. Ett sätt att behandla sådana ärenden skulle kunna vara att jämföra kärandens faktiska inkomstsituation (baserad på resultaträkningen) med den

¹¹⁹ I vissa fall har unionsdomstolarna emellertid ansett att de nationella domstolarna måste beakta flera omständigheter för att avgöra huruvida en enda medlemsstats överträdelse av unionsrätten utgör en tillräckligt klar överträdelse, till exempel omständigheter som den berörda överträdelsens ursäktlighet eller den omständigheten att en unionsinstitutions ståndpunkt kan ha bidragit till denna överträdelse. Se i detta avseende domstolens dom av den 25 januari 2007, *Robins m. fl.*, C-278/05, ECLI:EU:C:2007:56, punkt 71, domstolens dom av den 4 juli 2000, *Haim*, C-424/97, ECLI:EU:C:2000:357, punkt 38, och domstolens dom av den 23 maj 1996, *The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas (Irland)*, C-5/94, ECLI:EU:C:1996:205, punkt 28.

¹²⁰ I vissa fall godtog dock de nationella domstolarna principen om statens ansvar. Se i detta avseende förvaltningsrätten i Marseille, *CTC/Corsica Ferries France* av den 12 februari 2018, Rapport d'expertise, CTC/Corsica Ferries France, den 28 februari 2019, N/REF: 500060, Bilaga 3: Landsrapporter i *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 152, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

¹²¹ Domstolens dom av den 5 mars 1996, *Brasserie du pêcheur mot Bundesrepublik Deutschland och The Queen mot Secretary of State for Transport*, ex parte *Factortame and Others*, C-46/93 och C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, punkterna 87 och 90.

inkomstsituation käranden hypotetiskt kunde ha haft om det olagliga stödet inte hade beviljats¹²².

- (d) Det kan finnas fall där den skada som käranden lidit överstiger den uteblivna vinsten. Detta kan vara fallet om käranden tvingas lägga ned sin verksamhet till följd av det olagliga stödet.
- (95) Nationella förfaranderegler gör det ibland möjligt för nationella domstolar att förlita sig på en experts bedömning eller på rimliga uppskattningar för att fastställa det faktiska skadeståndsbeloppet. Om så är fallet, och förutsatt att effektivitetsprincipen¹²³ respekteras, skulle sådana uppskattningar också kunna användas för skadeståndsanspråk enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget.
- (96) Möjligheten att yrka skadestånd är i princip fristående från den undersökning av samma stödåtgärd som kommissionen eventuellt genomför samtidigt. Eventuella pågående undersökningar från kommissionens sida befriar inte nationella domstolar från deras skyldighet att skydda enskildas rättigheter enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget¹²⁴. Eftersom kärande kan ha möjlighet att visa att de har lidit förlust på grund av att stödet genomförts för tidigt, närmare bestämt på grund av att stödmottagaren fått en olaglig tidsfördel, är det inte uteslutet att en skadeståndstalan kan bli framgångsrik även i fall där kommissionen redan har förklarat stödet förenligt vid den tidpunkt då den nationella domstolen fäller sitt avgörande¹²⁵.
- (97) Kommissionen har i några fall beslutat att skadestånd som beviljats enligt nationell lagstiftning utgör olagligt stöd¹²⁶. Domstolen erinrade om att statligt stöd till sin rättsliga karaktär skiljer sig väsentligt från det skadestånd som nationella myndigheter kan åläggas att betala ut till enskilda som ersättning för den skada de har orsakat¹²⁷. När nationella domstolar beslutar om ersättning till tredje parter för kostnader som

¹²² Ett intressant fall rapporterades i tillämpningsstudien, där en fransk förvaltningsdomstol, efter ett kommissionsbeslut om återkrav av oförenligt stöd, beslutade att bevilja ersättning för förlust av marknadsandelar till stödmottagarens främsta konkurrent. Appellationsdomstolen upphävde delvis det tidigare avgörandet om beräkning av skadestånd och utsåg därför en oberoende expert som skulle beräkna det exakta ersättningsbeloppet. Experten bedömde antalet kunder som hade gått över från klaganden till stödmottagaren på grund av det oförenliga stödet och kvantifierade det inkomstbelopp som senare gått förlorat. En sådan kvantifiering är ofta komplex och beror på marknadens egenskaper och antalet konkurrenter. Se bilaga 3: Landsrapporter i *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 152, sammanfattning av målet FR6: Tribunal administratif de Bastia, den 23 februari 2017, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>. Se också appellationsdomstolen i Marseille, CTC/Corsica Ferries France, den 12 februari 2018, Rapport d'expertise, CTC/Corsica Ferries France, den 28 februari 2019, N/REF: 500060

¹²³ Se avsnitt 2.2.

¹²⁴ Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 44, och domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkterna 57 och 58.

¹²⁵ Domstolens dom av den 12 februari 2008, CELF och Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, punkterna 53 och 55, och domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 60.

¹²⁶ Kommissionens beslut (EU) 2015/1470 av den 30 mars 2015 om det statliga stöd SA.38517 (2014/C) (f.d. 2014/NN) som genomförts av Rumänien – Skiljedomen Micula/Rumänien av den 11 december 2013 ([EUT L 232, 4.9.2015, s. 43](#)).

¹²⁷ Domstolens dom av den 27 september 1988, Asteris m. fl./Grekland och EEG, C-106 till 120/87, ECLI:EU:C:1988:457, punkt 23, och domstolens dom av den 21 december 2016, kommissionen/Aer Lingus, C-164/15 P och C-165/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, punkt 72.

uppkommit som en direkt följd av ett olagligt stöd, måste de emellertid vara noga med att inte fatta beslut som enbart har till effekt att utvidga kretsen av stödmottagare¹²⁸.

- (98) I några andra fall försökte mottagare av olagligt stöd kräva skadestånd från staten efter att ha ålagts att återbetala beloppet. Vanligtvis lägger dessa stödmottagare fram argument om det påstådda åsidosättandet av deras berättigade förväntningar. Domstolen ansåg dock att en olagligt beviljad åtgärd inte kunde ge upphov till några berättigade förväntningar hos stödmottagaren, som borde kunna avgöra om det korrekta förfarandet för beviljande av stödet har följts¹²⁹.
- (99) Skadeståndstalan riktas i regel mot den myndighet som beviljar statligt stöd. I domen i målet SFEI tog domstolen uttryckligen upp frågan om huruvida direkt skadeståndstalan kan väckas mot stödmottagaren enligt unionsrätten och drog slutsatsen att eftersom artikel 108.3 i EUF-fördraget inte ålägger stödmottagaren några direkta skyldigheter, är en överträdelse av den artikeln inte en tillräcklig grund för att stödmottagaren ska ådra sig skadeståndsansvar¹³⁰. Detta påverkar inte möjligheten att väcka skadeståndstalan mot stödmottagaren i enlighet med nationell lagstiftning, till exempel på grundval av nationella bestämmelser om utomobligatoriskt ansvar¹³¹.

5 SAMARBETE MELLAN KOMMISSIONEN OCH NATIONELLA DOMSTOLAR

- (100) Kommissionen måste stödja de nationella domstolarna när de fullgör sin centrala roll vid tillämpningen av reglerna om statligt stöd, i enlighet med artikel 4.3 i EU-fördraget. Omvänt kan nationella domstolar be kommissionen om hjälp vid tillämpningen av dessa regler i ett pågående mål. Ett nära samarbete mellan medlemsstaternas domstolar och kommissionen bidrar till ökad konsekvens¹³² och effektivitet i tillämpningen av reglerna om statligt stöd i hela Europeiska unionen.

5.1. Kommissionens bistånd till nationella domstolar

- (101) När kommissionen bistår nationella domstolar måste den iaktta sin tystnadsplikt och värna om sin egen verksamhet och sitt oberoende¹³³. Kommissionen måste därför förbli neutral och opartisk när den fullgör sina förpliktelser enligt artikel 4.3 i EU-fördraget gentemot nationella domstolar. Kommissionen får begära att nationella domstolar

¹²⁸ Domstolens dom av den 5 oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 57.

¹²⁹ Domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkterna 98–104, domstolens dom av den 15 december 2005, Unicredito Italiano, C-148/04, ECLI:EU:C:2005:774, punkt 104, och domstolens dom av den 19 mars 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, punkt 77.

¹³⁰ Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkterna 72 och 74.

¹³¹ Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 75. I Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II) ([EUT L 199, 31.7.2007, s. 40](#)) fastställs vilken lag som är tillämplig i situationer som innebär lagkonflikt.

¹³² Skäl 37 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 12](#)).

¹³³ Domstolens beslut av den 6 december 1990, Zwartveld m. fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, punkterna 10 och 11, och tribunalens dom av den 18 september 1996, Postbank/kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, punkt 93.

översänder den information som är nödvändig för att ge det begärda biståndet. När kommissionen bistår nationella domstolar kommer den inte att tjäna parternas privata intressen. Kommissionens bidrag är en del av dess skyldighet att säkerställa ett korrekt genomförande av reglerna om statligt stöd och försvara allmänintresset¹³⁴. Kommissionen kommer därför inte att höra någon av de parter som berörs av det nationella förfarandet.

- (102) Det stöd som erbjuds nationella domstolar enligt artikel 29 i procedurförordningen påverkar inte de nationella domstolarnas möjlighet eller skyldighet¹³⁵ att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen om tolkningen eller giltigheten av unionsrätten i enlighet med artikel 267 i EUF-fördraget¹³⁶.

5.1.1 Samarbetsformer

- (103) I artikel 29 i procedurförordningen kodifierades tre samarbetsformer mellan kommissionen och nationella domstolar. I avsnitten 5.1.1.1, 5.1.1.2 och 5.1.1.3 i detta tillkännagivande förklaras närmare dessa samarbetsformer.

5.1.1.1 Överlämnande av upplysningar till nationella domstolar

- (104) Enligt artikel 29 i procedurförordningen får nationella domstolar från kommissionen begära upplysningar som den förfogar över¹³⁷.
- (105) Nationella domstolar kan begära upplysningar från kommissionen om dess förfaranden för statligt stöd. Detta omfattar till exempel upplysningar om i) huruvida ett förfarande avseende en statlig stödåtgärd pågår vid kommissionen, ii) huruvida en medlemsstat i vederbörlig ordning har anmält en viss stödåtgärd i enlighet med artikel 108.3 i EUF-fördraget, iii) huruvida kommissionen har inlett en formell undersökning, och iv) huruvida kommissionen redan har antagit ett beslut¹³⁸.
- (106) Dessutom kan nationella domstolar begära att kommissionen översänder handlingar som den förfogar över. Sådana handlingar kan t.ex. vara kopior av befintliga kommissionsbeslut, om dessa beslut inte redan har offentliggjorts på kommissionens webbplats, samt faktauppgifter, statistik, marknadsundersökningar och ekonomiska analyser.

¹³⁴ Skäl 37 i procedurförordningen ([EUT L 248, 24.9.2015, s. 12](#)).

¹³⁵ Se domstolens dom av den 6 oktober 1982, CILFIT/Ministero della Sanità, C-283/81, ECLI:EU:C:1982:335, punkterna 14–20, domstolens dom av den 11 september 2008, Unión General de Trabajadores de La Rioja, C-428/06 till C-434/06, ECLI:EU:C:2008:488, punkterna 42 och 43, domstolens dom av den 28 juli 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, ECLI:EU:C:2016:603, punkterna 47–50, och domstolens dom av den 15 september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, punkt 40, domstolens dom av den 4 oktober 2018, kommissionen/Frankrike (förhandsbetalning), C-416/17, ECLI:EU:C:2018:811, punkt 108 och följande.

¹³⁶ Domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 44, Domstolens dom av den 15 september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, punkt 40.

¹³⁷ Procedurförordningen, artikel 29.1, första delen.

¹³⁸ När den begärande nationella domstolen har fått dessa upplysningar kan den begära regelbundna lägesrapporter.

- (107) Den skyldighet till lojalt samarbete som fastställs i artikel 4.3 i EU-fördraget innebär att kommissionen är skyldig att förse de nationella domstolarna med all information som de begär¹³⁹. Detta gäller även upplysningar som omfattas av tystnadsplikt.
- (108) Vid överlämnande av upplysningar till nationella domstolar måste kommissionen vidare respektera fysiska och juridiska personers rättigheter enligt artikel 339 i EUF-fördraget¹⁴⁰. Enligt artikel 339 i EUF-fördraget är ledamöter av kommissionen och kommissionens tjänstemän och övriga anställda förpliktade att inte lämna ut upplysningar som omfattas av tystnadsplikt. Detta gäller bland annat konfidentiella upplysningar och affärshemligheter.
- (109) Om kommissionen avser att överlämna information som omfattas av tystnadsplikt till en nationell domstol, kommer den att begära att den nationella domstolen bekräftar att den kommer att garantera skyddet av sådana konfidentiella upplysningar och affärshemligheter. Om den nationella domstolen erbjuder en sådan garanti, kommer kommissionen att översända den begärda informationen och ange vilka delar som omfattas av tystnadsplikt och därför inte bör lämnas ut. Om den nationella domstolen däremot inte kan erbjuda en sådan garanti, kommer kommissionen att avstå från att översända den berörda informationen¹⁴¹.
- (110) Kommissionen kommer kanske inte heller att kunna lämna ut information till nationella domstolar i andra situationer. Kommissionen kan framför allt vägra att överlämna upplysningar till en domstol i en medlemsstat om ett sådant överlämnande skulle störa unionens funktion och oberoende. Detta skulle vara fallet om överlämnandet av upplysningar skulle riskera fullgörandet av de uppgifter som anförtrotts kommissionen¹⁴² (t.ex. upplysningar om kommissionens interna beslutsprocess).
- (111) För att säkerställa ett effektivt samarbete med nationella domstolar strävar kommissionen efter att förse de nationella domstolarna med den begärda informationen inom en månad från dagen för begäran. Om kommissionen behöver be nationella domstolar om ytterligare förtydliganden av deras ursprungliga begäran eller samråda med tredje parter som direkt berörs av översändandet av informationen, börjar tidsfristen på en månad att löpa på nytt från och med den tidpunkt då klargörandet inkommer eller samrådet avslutas¹⁴³.

¹³⁹ Tribunalens dom av den 18 september 1996, Postbank/kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, punkt 64, och domstolens beslut av den 13 juli 1990, Zwartveld m. fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:315, punkterna 16–22.

¹⁴⁰ Domstolens dom av den 28 februari 1991, Delimitis/Henninger Bräu, C-234/89, ECLI:EU:C:1991:91, punkt 53, och tribunalens dom av den 18 september 1996, Postbank/kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, punkt 90.

¹⁴¹ Tribunalens dom av den 18 september 1996, Postbank/kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, punkt 93, och domstolens beslut av den 6 december 1990, Zwartveld m. fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, punkterna 10 och 11.

¹⁴² Domstolens beslut av den 6 december 1990, Zwartveld m. fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, punkt 11, domstolens dom av den 26 november 2002, First och Franex, C-275/00, ECLI:EU:C:2002:711, punkt 49, och tribunalens dom av den 18 september 1996, Postbank/kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, punkt 93.

¹⁴³ Detta kan t.ex. gälla vissa typer av upplysningar som lämnats in av en privatperson, eller om upplysningar som lämnats in av en medlemsstat begärs av en domstol i en annan medlemsstat.

5.1.1.2 Översändande av yttranden som gäller tillämpningen av reglerna om statligt stöd

- (112) Artikel 29 i procedurförordningen ger också nationella domstolar möjlighet att be kommissionen att yttra sig i frågor som rör tillämpningen av reglerna om statligt stöd¹⁴⁴.
- (113) När nationella domstolar tillämpar reglerna om statligt stöd på ett mål som är anhängigt vid dem, måste de följa relevanta unionsregler och unionsdomstolarnas rättspraxis. Utan att det påverkar unionsdomstolarnas slutliga tolkning av fördragen kan nationella domstolar finna vägledning om tillämpningen av reglerna om statligt stöd i kommissionens beslutspraxis samt i relevanta tillkännagivanden och riktlinjer från kommissionen. Nationella domstolar kan också hitta vägledning om kommissionens tidigare yttranden eller synpunkter som offentliggjorts på kommissionens webbplats, när de aktuella frågorna innehåller inslag som liknar dem som andra nationella domstolar ställs inför¹⁴⁵.
- (114) Det kan dock finnas omständigheter under vilka kommissionens tidigare beslut eller yttranden och kommissionens tillkännagivanden och riktlinjer inte ger medlemsstaternas domstolar tillräcklig vägledning. I enlighet med principen om lojalt samarbete i artikel 4.3 i EU-fördraget och med tanke på den avgörande roll som nationella domstolar spelar vid tillämpningen av reglerna om statligt stöd, erbjuder kommissionen medlemsstaternas domstolar möjlighet att begära ett yttrande från kommissionen i relevanta frågor som rör tillämpningen av reglerna om statligt stöd¹⁴⁶.
- (115) En begäran om ett yttrande från kommissionen kan i princip omfatta alla ekonomiska, faktiska eller rättsliga frågor som rör statligt stöd och som uppkommer i samband med de nationella förfarandena. Medlemsstaternas domstolar får bland annat begära information av kommissionen om följande:
- (a) Huruvida en viss åtgärd utgör inslag av stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget och, om så är fallet, begära vägledning om hur stödbeloppet ska kvantifieras. Sådana begäranden kan avse ett specifikt inslag av statligt stöd enligt artikel 107 i EUF-fördraget (nämligen begreppet företag, förekomsten av en selektiv fördel, om åtgärden kan tillskrivas medlemsstaten och om statliga medel används, eventuell snedvridning av konkurrensen och påverkan på handeln mellan medlemsstaterna).
 - (b) Huruvida en viss stödåtgärd uppfyller ett krav i en gruppundantagsförordning så att förhandsanmälan till kommissionen inte är nödvändig och genomförandeförbudet i artikel 108.3 i EUF-fördraget inte är tillämpligt.
 - (c) Huruvida ett individuellt stöd omfattas av en stödordning som anmälts till kommissionen och förklarats förenlig med den inre marknaden genom ett kommissionsbeslut, eller på annat sätt klassificeras som befintligt stöd, och genomförandeförbudet i artikel 108.3 i EUF-fördraget därmed inte är tillämpligt.

¹⁴⁴Procedurförordningen, artikel 29.1, andra delen.

¹⁴⁵ Se avsnitt 5.1.2.

¹⁴⁶ Domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m. fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 50.

- (d) Huruvida det föreligger exceptionella omständigheter¹⁴⁷ som skulle hindra den nationella domstolen från att besluta om fullständig återbetalning enligt unionsrätten.
 - (e) Vilka de rättsliga förutsättningarna för skadeståndsanspråk enligt unionsrätten är samt vägledning om hur den uppkomna skadan ska beräknas.
- (116) Nationella domstolar är inte behöriga att bedöma en stödåtgärds förenlighet på grundval av artiklarna 107.2, 107.3, 106.2 och 93 i EUF-fördraget¹⁴⁸. De kan därför inte begära att kommissionen yttrar sig om huruvida en viss stödåtgärd är förenlig med den inre marknaden. Nationella domstolar kan dock fråga kommissionen om den redan håller på att bedöma en viss stödåtgärds förenlighet, såsom förklaras i avsnitt 5.1.1.1.
- (117) När kommissionen avger sitt yttrande ska den, i enlighet med principen om lojalt samarbete i artikel 4.3 i EU-fördraget, förse den nationella domstolen med de sakuppgifter eller ekonomiska eller rättsliga klargöranden som begärs. Till skillnad från unionsdomstolarnas auktoritativa tolkning av unionsrätten är kommissionens yttrande inte rättsligt bindande för den nationella domstolen.
- (118) Kommissionen kommer att avge sitt yttrande till de nationella domstolarna i enlighet med deras förfaranderegler och praxis. För att säkerställa ett effektivt samarbete med domstolarna i medlemsstaterna strävar kommissionen efter att förse de nationella domstolarna med det begärda yttrandet inom fyra månader från dagen för begäran. Om kommissionen behöver begära ytterligare klargöranden från den nationella domstolen avseende dess begäran, kan denna fyramånadersperiod förlängas.
- (119) Nationella domstolar måste skydda enskildas rättigheter enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget även under den period då kommissionen utarbetar det begärda yttrandet. Såsom anges ovan gäller den nationella domstolens skyldighet att skydda enskildas rättigheter enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget, även genom interimistiska åtgärder¹⁴⁹, oberoende av ett yttrande från kommissionen som ännu inte avgetts.

5.1.1.3 Ingivande av amicus curiae-synpunkter

- (120) Enligt artikel 29.2 i procedurförordningen får kommissionen lämna skriftliga synpunkter till nationella domstolar som tillämpar reglerna om statligt stöd. Den kan även yttra sig muntligen med tillstånd av den nationella domstolen i fråga. Dessa observationer kallas även amicus curiae-synpunkter. Kommissionen avger amicus curiae-synpunkter på eget initiativ.
- (121) Medlemsstaternas domstolar eller parterna i ett mål som är anhängigt vid en nationell domstol får dock be kommissionen att avge amicus curiae-yttranden i ett ärende som rör

¹⁴⁷ Se i detta avseende domstolens dom av den 11 juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkterna 68–71.

¹⁴⁸ Domstolens dom av den 4 mars 2020, CSTP Azienda della Mobilità/kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, punkterna 90, och domstolens dom av den 19 juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, punkterna 50–52.

¹⁴⁹ Se avsnitt 4.2.3.3.

statligt stöd. Beslutet att intervensera som *amicus curiae* i ett mål vid en nationell domstol är en exklusiv befogenhet för kommissionen och omfattas helt och hållet av dess utrymme för skönsmässig bedömning. Kommissionen har därför ingen skyldighet att besvara dessa begäranden eller att ta ställning till dem.

(122) Kommissionen inkommer med *amicus curiae*-synpunkter inom ramen för nationella rättsliga förfaranden för att säkerställa en enhetlig tillämpning av artikel 107.1 eller 108.3 i EUF-fördraget¹⁵⁰. För att bedöma om dess bidrag skulle vara nödvändigt och lämpligt kan kommissionen bland annat överväga följande:

- (a) Om ärendet förväntas ha en större betydelse än det enskilda fallet i fråga (till exempel om det rör sig om en allmän fråga om statligt stöd).
- (b) Om kommissionens synpunkter kan bidra till att de berörda nationella domstolarna tillämpar reglerna om statligt stöd på ett effektivt sätt.
- (c) Om ärendet rör en ny sakfråga som inte omfattas av kommissionens beslutspraxis eller av tillkännagivanden och riktlinjer.
- (d) Om målet är anhängigt vid en domstol vars dom inte kan överklagas.

(123) Kommissionen respekterar fullt ut de nationella domstolarnas oberoende och funktion. När det gäller de yttranden från kommissionen som nämns i avsnitt 5.1.1.2 ovan, är *amicus curiae*-synpunkter inte bindande för den nationella domstol som avgör det mål i vilket kommissionen har ingripit. Innan den på eget initiativ avger *amicus curiae*-synpunkter, underrättar kommissionen den berörda medlemsstaten genom att skicka en skrivelse till sin ständiga representation vid Europeiska unionen.

(124) För att kunna lämna användbara synpunkter får kommissionen begära att den berörda nationella domstolen översänder handlingar som den förfogar över och som är nödvändiga för kommissionens bedömning av ärendet. Kommissionen kommer endast att använda dessa handlingar för att förbereda sina synpunkter.

(125) I procedurförordningen föreskrivs inte någon processuell ram inom vilken *amicus curiae*-yttrandena ska inges. Kommissionen avger därför sina synpunkter i enlighet med medlemsstaternas processuella regler och praxis, däribland de som skyddar parternas rättigheter. Om en medlemsstat ännu inte har fastställt den relevanta processuella ramen, ankommer det på den nationella domstolen att avgöra vilka processuella regler som ska följas för ingivande av *amicus curiae*-yttranden i det mål som är anhängigt vid den.

(126) De nationella förfarandereglererna bör följa de principer som anges i avsnitt 2.2 i detta tillkännagivande. Detta innebär att den nationella processrättsliga ramen för att inkomma med synpunkter i frågor som rör tillämpningen av artiklarna 107.1 och 108.3 i

¹⁵⁰ Sedan 2014 har kommissionen i egenskap av sakkunnig (*amicus curiae*) inkommit med synpunkter på förekomsten av stöd, definitionen av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, verkställandet av kommissionens beslut om återkrav och gett vägledning om huruvida nationell rätt eller unionsrätt ska tillämpas. Se i detta avseende *Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg, 2019, s. 111, tillgänglig på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

EUF-fördraget inte kan göra det a) orimligt svårt eller i praktiken omöjligt att lämna sådana synpunkter (i enlighet med effektivitetsprincipen), och b) svårare än att lämna synpunkter i domstolsförfaranden där likvärdig nationell lagstiftning tillämpas (i enlighet med likvärdighetsprincipen).

5.1.2 Gemensam kontaktpunkt och offentliggörande av yttranden och amicus curiae-synpunkter

- (127) För att samarbetet och kommunikationen med medlemsstaternas domstolar ska bli effektivare har kommissionen inrättat en enda kontaktpunkt dit nationella domstolar kan vända sig med sina begäranden:

Europeiska kommissionen
Generaldirektoratet för konkurrens
COMP Amicus State Aid
1049 Bryssel
BELGIEN
Tfn 0032 2 29 76271
Fax: 0032 2 29 53584
E-post: COMP-AMICUS-STATE-AID@ec.europa.eu

- (128) Kommissionen uppmanar nationella domstolar att fortsätta att använda denna gemensamma kontaktpunkt för att vidarebefordra alla upplysningar eller framställningar till kommissionen i enlighet med avsnitten (5.1.1.1), 5.1.1.2 och 5.1.1.3 i detta tillkännagivande. Nationella domstolar kan skicka sina inlagor på vilket som helst av Europeiska unionens 24 officiella språk¹⁵¹.
- (129) Kommissionen kommer att rapportera om sitt samarbete med nationella domstolar i sin årsrapport om konkurrenspolitiken. Kommissionen kommer också att offentliggöra sina yttranden och utlåtanden på sin webbplats¹⁵².
- (130) När kommissionen lämnar yttranden eller amicus curiae-synpunkter ber den de nationella domstolarna att tillåta att de offentliggörs. Detta gör det möjligt för kommissionen att på sin webbplats offentliggöra sina yttranden och amicus curiae-synpunkter samt, om sådana finns tillgängliga, de domar som avkunnats av den berörda nationella domstolen.
- (131) Kommissionen kommer att sträva efter att inrätta en särskild onlineplattform där nationella domstolar kan skicka andra frågor till kommissionen om politiken för statligt stöd än de som avses i avsnitten 5.1.1.1, 5.1.1.2 och 5.1.1.3 i detta tillkännagivande, som kan uppstå i deras dagliga arbete.

¹⁵¹ En fullständig förteckning över Europeiska unionens officiella språk finns i artikel 55.1 i EU-fördraget.

¹⁵² Kommissionens yttranden och amicus curiae-synpunkter får offentliggöras endast med den nationella domstolens samtycke.

5.2 Nationella domstolars bistånd till kommissionen

- (132) Den skyldighet till lojalt samarbete som föreskrivs i artikel 4.3 i EU-fördraget innebär också att medlemsstaterna, inbegripet deras rättsliga myndigheter, måste bistå unionens institutioner i syfte att uppnå unionens mål.
- (133) För att säkerställa en effektiv tillämpning av reglerna om statligt stöd uppmanas de nationella domstolarna att till kommissionen utan dröjsmål översända en kopia av eventuella skriftliga domar som de har meddelat till följd av kommissionens tillhandahållande av upplysningar eller ett yttrande, eller av amicus curiae-synpunkter. Detta gör det möjligt för kommissionen att i god tid få kännedom om fall där det kan vara lämpligt att inkomma med synpunkter, om en av parterna överklagar domen. När nationella domstolar översänder en dom, anger de för kommissionen om de ger sitt tillstånd till att domen offentliggörs på kommissionens webbplats.
- (134) För en effektivare och mer konsekvent tillämpning av reglerna om statligt stöd uppmanar kommissionen medlemsstaterna att inrätta samordningspunkter för nationella domare som arbetar med frågor om statligt stöd. Kommissionen anser också att inrättandet av formella eller informella nätverk av domare som arbetar med frågor som rör statligt stöd, antingen på nationell eller europeisk nivå, kan vara särskilt viktigt för kunskapsutbytet. Centrala samordningspunkter och nätverk av domare kan göra det möjligt för nationella domare att utbyta bästa praxis på området statligt stöd och underlätta kommissionens överföring av information om den senaste utvecklingen inom politiken för statligt stöd, till exempel genom kurser och nyhetsbrev.

6 KONSEKVENSER AV UNDERLÅTENHET ATT GENOMFÖRA REGLER OCH BESLUT OM STATLIGT STÖD

- (135) Såsom anges i avsnitten 4.2.1 och 4.2.2 i detta tillkännagivande kan nationella domstolar uppmanas att i sina nationella rättssystem direkt tillämpa bestämmelserna i artiklarna 107.1 och 108.3 i EUF-fördraget. Om nationella domstolar genom sina avgöranden beviljar nytt stöd i strid med genomförandeförbudet, får kommissionen inleda ett granskningsförfarande enligt artikel 12 i procedurförordningen för att bedöma det olagliga statliga stödets förenlighet med den inre marknaden. Om medlemsstaternas domstolar inte säkerställer att de skyldigheter som följer av ett kommissionsbeslut om återkrav eller fördragen fullgörs¹⁵³, kan kommissionen dessutom inleda överträdelseförfaranden.
- (136) I egenskap av organ i medlemsstaterna uppmanas de nationella domstolarna att vidta lämpliga åtgärder för att se till att beslut om återkrav genomförs på ett effektivt sätt. Konsekvenserna av medlemsstaternas underlåtenhet att genomföra kommissionens beslut om återkrav sammanfattas i kommissionens tillkännagivande om återkrav av olagligt och oförenligt statligt stöd¹⁵⁴.

¹⁵³ Domstolens dom av den 11 september 2014, kommissionen/Tyskland, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, punkt 56.

¹⁵⁴ ([EUT C 247, 23.7.2019, s. 1](#)), avsnitt 6.

- (137) De nationella domstolarna måste också skydda enskildas rättigheter vid ett eventuellt åsidosättande av genomförandeförbudet¹⁵⁵. Såsom anges i avsnitt 6.2 i detta tillkännagivande underlåter de medlemsstater, inbegripet deras nationella domstolar, som underlåter att skydda dessa rättigheter att fullgöra sina skyldigheter enligt unionsrätten¹⁵⁶.

6.1 Förfaranden vid kommissionen avseende olagligt stöd

- (138) Nationella domstolar kan direkt åsidosätta artikel 108.3 i EUF-fördraget genom att bevilja nytt stöd inom ramen för sina förfaranden. Detta kan inträffa om en nationell domstol meddelar ett avgörande som påverkar genomförandet av en rättsakt genom vilken statligt stöd beivlas. Detta är till exempel fallet när tolkningen av ett avtal eller ett beslut om beviljande av stöd leder till att stödåtgärdens ursprungliga varaktighet förlängs¹⁵⁷.
- (139) Till följd av detta måste nationella domstolar följa artikel 108.3 i EUF-fördraget och underrätta kommissionen om alla beslut om ändring eller förlängning av en rättsakt om beviljande av statligt stöd, till exempel genom att tolka den¹⁵⁸.
- (140) Om den nationella domstolen inte säkerställer att genomförandeförbudet iakttas genom att anmäla det nya stödet och underställa det kommissionens kontroll, kan kommissionen inleda en undersökning av det olagliga statliga stödet på eget initiativ eller efter att ha mottagit ett klagomål från någon berörd part i enlighet med artikel 12 i procedurförordningen.

6.2 Överträdelseförfaranden

- (141) Enligt artikel 258 i EUF-fördraget får kommissionen inleda ett överträdelseförfarande om den anser att en medlemsstat har underlåtit att uppfylla en skyldighet enligt fördragen. Syftet med förfarandet är att få överträdelsen att upphöra. Kommissionen får hänskjuta ärendet till domstolen efter en administrativ fas om den avger ett motiverat yttrande efter en formell diskussion med den berörda medlemsstaten.
- (142) När nationella domstolar inte drar de lämpliga konsekvenserna av en överträdelse av artikel 108.3 i EUF-fördraget åsidosätter de sina skyldigheter enligt fördragen. Detta

¹⁵⁵ Domstolens dom av den 5 oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, punkt 38, och domstolens dom av den 21 november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, punkt 28.

¹⁵⁶ Domstolens dom av den 23 januari 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, punkt 66, och domstolens dom av den 5 mars 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, punkt 110.

¹⁵⁷ Huruvida den nationella domstolen meddelar sitt avgörande inom ramen för ett interimistiskt förfarande eller ett förfarande i sak saknar betydelse, eftersom avgörandet i båda fallen kan påverka stödåtgärden, även om det endast är tillfälligt.

¹⁵⁸ Domstolens dom av den 26 oktober 2016, DEI och kommissionen/Alouminion tis Ellados, C-590/14 P, ECLI:EU:C:2016:797, punkterna 107 och 108.

kan vara fallet när nationella domstolar inte hindrar en olaglig åtgärd från att genomföras eller inte kräver att stödet ska återkrävas¹⁵⁹.

- (143) Nationella domstolars underlåtenhet att skydda enskildas rättigheter i strid med deras skyldigheter enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget kan också ge upphov till skadeståndsansvar för medlemsstaten. Domstolen har slagit fast att medlemsstaterna är ansvariga för skada som följer av överträdelser av unionsrätten, inbegripet överträdelser som härrör från ett beslut av en nationell domstol som dömer i sista instans^{160 161}.

7 SLUTBESTÄMMELSER

- (144) Detta tillkännagivande ersätter 2009 års tillkännagivande om tillämpning.

- (145) Syftet med detta tillkännagivande är att ge nationella domstolar vägledning om tillämpningen av reglerna om statligt stöd. Det är inte bindande för de nationella domstolarna och påverkar inte deras självständighet.

- (146) Kommissionen kan se över detta tillkännagivande på grundval av ändringar av tillämpliga unionsregler eller framtida viktig utveckling av rättspraxis.

¹⁵⁹ Domstolens dom av den 21 november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl./Frankrike*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, punkt 12, och domstolens dom av den 11 juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, punkt 70.

¹⁶⁰ Domstolens dom av den 30 september 2003, *Köbler*, C-224/01, ECLI:EU:C:2003:513, punkt 50.

¹⁶¹ Om kommissionen anser att medlemsstaten har underlåtit att uppfylla de skyldigheter som fastställts i en dom i enlighet med artikel 258.2 i EUF-fördraget, får den väcka talan vid domstolen i enlighet med artikel 260.2 i EUF-fördraget efter att ha gett staten tillfälle att framföra sina synpunkter.